

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GRAFİK ANASANAT DALI
SERBEST GRAFİK SANAT DALI

74969

**BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE
TÜRK İLLÜSTRASYON SANATI**

Yüksek Lisans Tezi

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

A.Kaan SAÇAN

174969

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr.Gürbüz Doğan EKŞİOĞLU

İstanbul - 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTARCTION.....	IV
1- İLLÜSTRASYONUN TANIMI.....	1
2- TÜRK KİTAP RESİMLEMECİLİĞİNİN KAYNAKLARI.....	2
3- İLK TÜRK MATBAASININ KURULUŞUNDAN, CUMHURİYET'İN İLANINA TÜRK İLLÜSTRASYONU.....	21
4- CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE TÜRK İLLÜSTRASYONU	40
SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA.....	77

ÖNSÖZ

Türk illüstrasyon sanatının, geçmişten günümüze gelişimi ve evreleriyle ilgili, günümüze dek ciddi ve yeterli bir çalışma yapılmamıştır.

Ben hazırladığım bu tez ile Türk İllüstrasyon Sanatı'yla ilgili tarihsel ve şekilsel bilgi eksikliğini gidermeye çalıştım.

Bana bu çalışmamda yardımcı olan ve tezime yön veren tez danışmanım Gürbüz Doğan Ekşioğlu'na, İllüstratörler Derneği'ndeki bilgileri benimle paylaşan Zeki Dinlemiş'e ve kaynak bulmamadaki yardımlarından dolayı Nazan Erkmen'e teşekkür ederim.

ÖZET

Türk kitap resimlemeciliğinin kökleri, Uygur Türklerine kadar uzanır. O dönemlerden günümüze kalan resimli ve minyatürlü kitaplar, Türk kitap resimlemeciliğinin çok eski tarihlerden beri varolduğunun birer göstergesidir.

Anadolu Türkleri ise minyatür sanatını ilk olarak 12. ve 13.yüzyıllar arasında Artuklu döneminde uygulamaya başlar.

Selçuklu döneminde de devamlılık gösteren minyatür sanatı, Osmanlı döneminde en yüksek düzeyine ulaşır.

19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu alanda eser üretimi görülmez. 1727 yılında Müteferrika'nın ilk Türk matbaasını kuruluşuyla birlikte yeni bir süreç başlamış, buna paralel minyatür sanatına olan ilgi azalmıştır.

İlk Türk matbaasının kuruluşuyla kullanılmaya başlıyan baskı teknikleri, Türk kitap resimlemeciliğinde batı üslubunun hakim olmasına yolaçmıştır. Pekçok resimli kitabın basıldığı ve üretildiği bu dönemlerde, gazetelerde de ilk resimli ilanlar görülmeye başlar.

Cumhuriyet'in ilanıyla yeni kurumlaşmalara geçilmesi ve buna bağlı olarak gelişen artistik gereksinimler, Türk grafik sanatına olan ihtiyacı arttırır.

1960'lı yıllarda ülkedeki üretim çeşitlenmesindeki artış, şehirleşme ve köy nüfusunun şehre kayması, genel eğitim düzeyindeki artış, grafik sanatlara olan talebi artırmış, illüstratif çalışmalar buna paralel olarak yaygınlaşmıştır.

1970'li yıllara geldiğimizde şehir nüfusunun daha da arttığını; yeni şirket ve kuruluşların faaliyete geçtiğini, pekçok yeni yayınevi açıldığını ve buna bağlı olarak grafik sanatlara olan talebin daha da arttığını görüyoruz. Grafik sanatlara artan bu talep, grafik sanatı içerisinde branşlaşmalara neden olur. İllüstratörlük kendi başına bir meslek halini alır.

1980'li ve 1990'lı yıllarda, iyiden iyiye yaygınlaşan illüstrasyon sanatı, reklamcılıktan yayıncılığa, geniş bir yelpaze içinde izleyiciye ulaşır.

ABSTARCTION

Beginning of Turkish illustration dates back higher Turks Books having illustrations and miniatures have survived till today are the proof of Turkish book illustrations had existed since very old ages. As for Anatolian Turks, they started to apply the art of miniature firstly between 12th and 13th century AC in the Artesian period.

Art of miniature which had continuity in Seljukians Reign too had attained its maximum level during the time of Ottomans. It is not seen any work produced at this field since second half of 19th century. A new period had started along with the cof printing house by Müferrika in 1727 and interest in the art of miniature gradually decreased.

Impressing technics which were started to be used with the establishment of first Turkish Printing House had led up to domination of western style upon Turkish Illustration. At this time when several illustrated books printed and produced first illustrated advertisements had appeared on the news paper also.

Passing to institutional period together with the declaration of republic and with this connection emerging artistically necessities had required the need of Turkish graphical art.

Augmentation of goods variety at the manufacturing sector in 1960s, urbanisation from villages to provinces and increase at general education level in the country picked up the demand of graphical arts and illustrative works had developed in parallel to this.

We witness rapid increase at the province population, new firms and institutions activation, establishment of a number of new printing houses in 1970s and thus increase at the demand of graphical arts. So they branch out and work of illustration becomes a seperate profession itself.

Art of illustration which prevails pretty well in 1980s and 1990s reaches to the reader in a wide spectrum from advertising to publishing.

1- İLLÜSTRASYONUN TANIMI

"İllüstrasyon metinlerin ve fikirlerin tasvir edilmesi ve açıklanması amacıyla uygulanan en yaygın resimleme türüdür. Yayın dünyasının bir bölümünde: öğretici, bilimsel, teknik ve mesleki resimlerde; ayrıntıları vurgulayan, açıklayıcı özellikte illüstrasyonlar yer alır; diğer bölümde ise değişik katmanlarda büyük kitlelere seslenen, çeşitli serbest teknik ve stillerde yapılmış olan illüstrasyonlar güçlü bir anlatım aracı olarak kullanılırlar. İllüstrasyonlar tanıtım ve reklam medyalarında görsel çözümler üreten en önemli etmenlerden biridir. İlintili oldukları metni tanımlayıp, değişik anlam ve boyutlarda yeniden algılanmasına yardımcı olurlar. Konu, kavram ve eylemlerin kolayca kavranıp benimsenmesinde, sevilmesinde etkili olurlar.

İllüstrasyonlar, içerdikleri resimsel değerlerin birbirinden farklı yorum ve stilleriyle, sanatçının özgün karakteriyle kaynaşarak, okuyucu-seyircide estetik bir haz uyandırır. Bu estetik haz, sanat katına çıkan illüstrasyonların yaşamı yansıtan, sevdiren ve dönüşümüne katkı sağlayan gücüyle gerçekleşir."¹

¹İllüstratörler Derneği Broşürü s.1.

2- TÜRK KİTAP RESİMLEMECİLİĞİNİN KAYNAKLARI

Türk kitap resimlemeciliğinin kökleri Uygur Türkleri'ne kadar uzanır. O dönemlerden günümüze kalan resimli ve minyatürlü kitaplar, Türk kitap resimlemeciliğinin çok eski tarihlerden beri varolduğunun birer göstergesidir. *"M.Ö.I.yüzyıldan, M.S.XIII.yüzyıla kadar Orta Asya'da ayrı ayrı devletler kurarak yaşayan ve köklü kültürleri ile tarihte derin bir iz bırakmış olan Uygur Türkleri, güzel sanatlar, özellikle minyatür sanatı sahasında önemli bir yer işgal etmişlerdir."*²

Mani dininin ve Budizm'in etkisi altındaki Uygurlar, Mani dinin kitabını ve Budizm'le ilgili kitapları birçok nüsha olarak hazırlayıp çoğaltmışlar, resimlemişlerdir. Uygur Türk şehirlerinde bulunmuş resimli ve minyatürlü kitaplar, kitap resimleme sanatının, Türk tarihinde çok eski bir geçmişe sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Uygur harfleriyle yazılmış Türkçe bir kitap, VII.yüzyıl.

²BİNARK, İsmet, "Türkler'de Resim ve Minyatür Sanatı", Vakıflar Dergisi, Ankara, 1978, sy.12, s.274.

Anadolu Türkleri ise minyatür sanatını ilk olarak 12. ve 13.yüzyıllar arasında Artuklu döneminde uygulamaya başlamışlardır. "12.yüzyılın ilk yarısından, 13.yüzyılın ilk çeyreğine kadar Artuklu emirlerinin minyatür sanatına destek verdikleri, Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan minyatürlü kitaplardan anlaşılmaktadır. Artuklu yönetimindeki Diyarbakır'ın (Amid) Maden İşleme Merkezi, zengin ve hareketli bir ticaret şehri olduğu 12.yüzyılın sonlarında, şehirde 140.000 cilt kitap bulunduğu bilinmektedir."³

Artuklu döneminin en önemli eserleri olarak, el-Sufi tarafından yazılan ve ressamı hakkında bilgi sahibi olamadığımız Suvâr el-Kevâkib el-Sâbita, mühendis Ebu'l-izz el-Cezerî'nin teknik buluşlarını topladığı ve resimlediği el-Hıyel el-Hendesiye ve Abdülcabbar b.Ali'nin yaptığı Kitab el-Haşâiş adlı eserleri sayabiliriz.

Bu eserlerden Kitab el-Haşâiş, Anadolu hekim Dioskorides (M.S.2.yüzyıl)'in Materia Medica adlı botanik ve zooloji kitabının 9.yüzyılda Süryanice'ye ve sonra Arapça'ya yapılan çevirilerinin resimli bir kopyasıdır. Kitab el-Haşâiş adıyla Arapça'ya çevrilen bu eserde 600'den fazla bitki ve 200'den fazla hayvan tasvirine, ayrıca insan figürlerine de yer verilmiştir. Bu eserin ortaçağda başka kopyaları da yapılmış, bunlardan resimlerini Abdülcabbar b.Ali'nin yaptığı 1288 tarihli bir diğer kopya Diyarbakır, Musul ve dolaylarını yöneten emir Ebu'l-Fezâil Muhammed için hazırlanmıştır.

12.yüzyılın ikinci yarısında Artuklular'ın hizmetine giren mühendis Ebu'l-izz el Cezerî, teknik buluşlarını el-Hıyel el Hendesiye isimli kitapta toplar. El Cezerî, temeli Arşimet ve sonrası bilginlerin buluşlarına dayanan eserinde suyun ve dişlilerin hareketiyle çalışan aletleri anlatır ve aletlerin bütünü ve parçalarının ayrıntılı tasarımlarını renklendirerek çizer. Eserin içinde otomatik

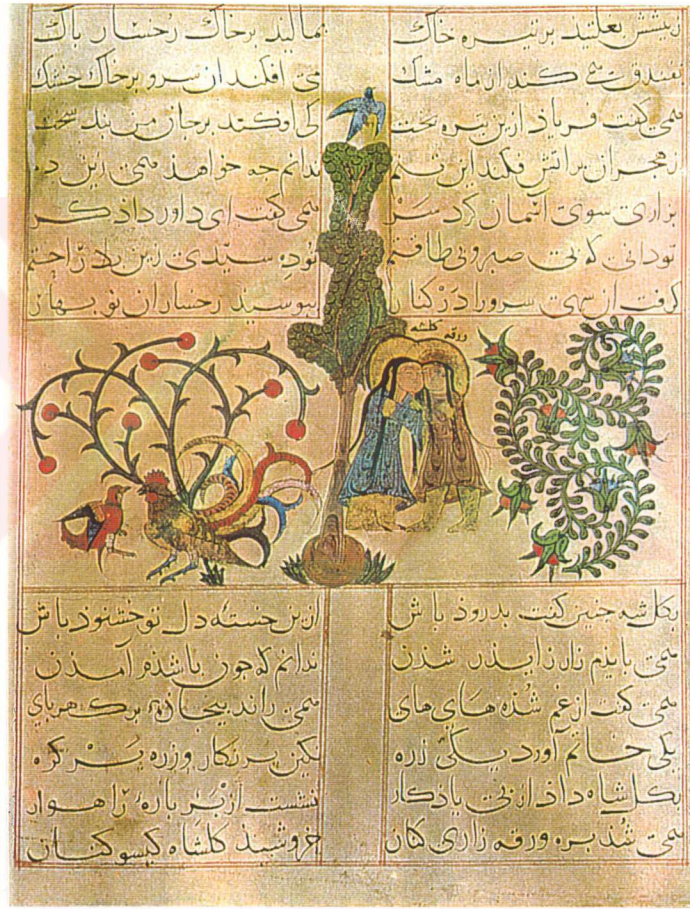
³ TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996, s.3.

alışan saatler, otomatik hareket eden insan ve hayvanlar, fiskiyeli havuzlar, iki kapları, hacamat aletleri, Őifreli kilitler ve Artuklu sarayının kapısının süslemelerinin tasarımları vardır.

Otomatik insan figürü, El-Hiyel elhendesiye'den, ressamı ebu'l-izz el Cezeri, Diyarbakır, 1206 tarihli.

"Kültürel zenginliğin yoğun olduğu 13.yüzyıl Konya'sında, bu yüzyılın ilk yarısında resimlendiği düşünülün Varka ve Gülşah mesnevisi Selçuklu dönemi kitap resimleme sanatının baş yapıtıdır. Eserlerin ressamı, Hoy'dan Konya'ya göç etmiş bir aileden Abdülmümin b.Muhammed'dir. Yoğun olarak simgelerin kullanıldığı resimlerde, renkler, bitkiler ve özellikle hayvanlar bu simgelerin başında gelir."⁴

Varka ve Gülşah'ın vedalaşmaları, Varka ve Gülşah'dan,
ressamı Abdül mümin b.Muhammed el-Hayî, Konya, 1220'li yıllar.

⁴ Y.a.g.e. s.4.

Doktor tarafından hastanın tedavisini anlatan bir minyatür, Cerrahiyetü'l-haniyye'den, 1465 tarihli.

Selçuklu döneminin ardından Osmanlı döneminde de minyatürlü kitap hazırlama faaliyetlerinin devam ettiğini ve bu alandaki ilk çalışmaların Fatih Sultan Mehmed'in himayesinde gerçekleştiğini görüyoruz. Bu dönemin önemli yapıtları olarak, 1455-56 yılları arasında Edirne'de hazırlanan Dilsuznâme'yi, yine Edirne'de yapıldıkları sanılan Külliyyât-ı Kâtibi ve İskendernâme'yi, Amasya'da 1466 yılında hazırlanan cerrahlıkla ilgili Cerrâhiyetü'l-hâniyye adlı eseri sayabiliriz. *"Bu eserlerden edebi konulu olanların, 1440'lı yıllardan sonra, Timuri yönetimindeki Şiraz'dan Edirne'ye göç eden bir grup sanatçının sözü edilen kitapların hazırlanmasında Türk meslekdaşlarıyla çalıştıkları görülür. Resimlerde kimi kadın ve erkek figürlerinin başlık biçimleri, doğa elemanları, mimarilerin süslemeleri, kırmızı renk, Türk'e özgü öğelerdir."*⁵

⁵Y.a.g.e.s.5.

Fatih Sultan Mehmed'in ardından tahta geçen oğlu II.Bayezid dönemindeki saray nakkashanesinde Kelile ve Dimme, Hüsrev ve Şirin, Hamsei Hüsrev Dehlevi gibi konusu edebiyat olan eserlerin resmedildiği görülür. Dönemin diğer önemli eserleri Derviş Muhammed b.Abdullah Nakkaş tarafından kopya edilip, resimlenmiş olan ve II.Bayezid döneminin 1484-85 yılı olaylarını konu alan Şahname-i Melik-i Ümmî ve çizeri hakkında bilgi sahibi olmadığımız, peygamber Süleyman'ın yaşamını anlatan, aynı zamanda ansiklopedik bilgileri içeren Süleymanâme'dir.

Aslanla boğanın mücadelesi, Kelile ve Dimme'den, 1495 yılı.

Osmanlılar'da minyatür geleneği I.Selim'in tahtta olduğu yıllarda da devam eder. I.Selim dönemindeki saray nakkaşhanesinde resmedildiği bilinen eser 1515 tarihli Mantık el-tayr'dır. *"Attar'ın bu eserinin Türk tasviri için özel değeri, iri sarık giyimli, cılız yapılı figürler, küme yeşil yaprak ve çiçekler, tepesi kıvrık, selviye benzer ağaçlarıyla, ilerki yıllarda Osmanlı minyatürünün önemli bir grubunu oluşturacak örneklerden biri olmasından ileri gelmektedir."*⁶

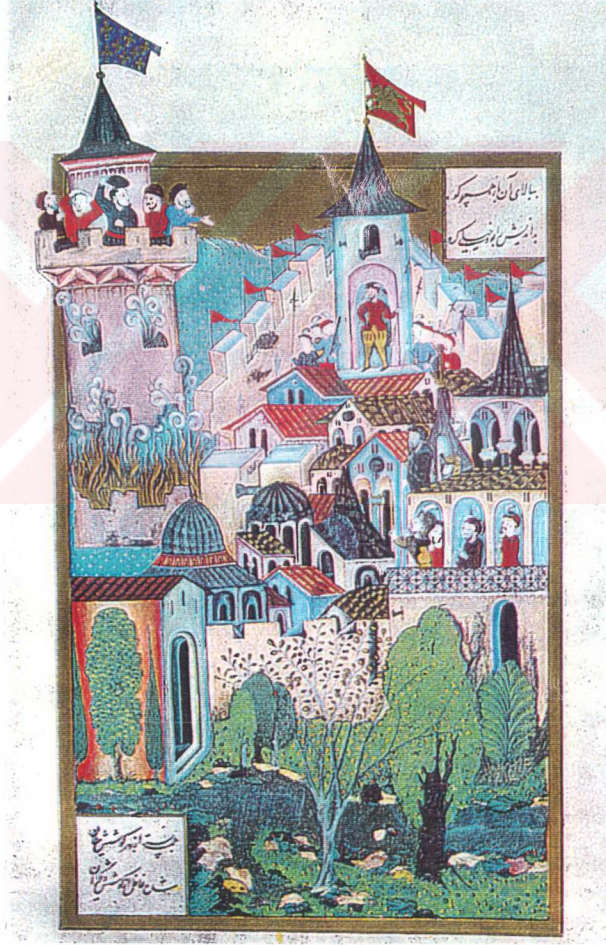
Sultan Süleyman'ın tahtta olduğu dönemlerde Türk minyatür sanatında büyük tasarımların başladığı görülür. Matrakçı Nasuh, Sultan Süleyman için tarih kitapları yazmış ve birkaç bölümünde resimlemiştir. *"Bu tarihin resimli bölümlerinden biri Sultan II.Bayezid dönemini anlatan ve içinde, fethedilen kale ve limanların resimleri olan Tarih-i Sultan Bayezid'dir. Bir tür Selimname olan ikinci resimli eserde, Sultan I.Selim'in cülusundan ölümüne kadar olan olaylar anlatılır ve Tebriz seferiyle ilgili bölümde salt kent tasvirleri yer alır. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn veya Mecmu-ı Menazil, Sultan Süleyman'ın 1534-36 yılları arasındaki İran seferini konu alır. Nasuh'un resimli tarihlerinden bir başkası Tarih-i Feth-i Şikloş ve Estonibelgrad, yine Sultan Süleyman döneminde 1543 yılındaki Macaristan seferi ile Barbaros Hayreddin Paşa'nın Güney Avrupa limanlarına yaptığı seferlerle ilgilidir."*⁷

Aynı dönemlerde şair Arifi, Sultan Süleyman'ın isteğiyle emrine verilen katip ve ressamın yardımıyla manzum bir şahname hazırlar. *"Arifi, eserini her biri resimli beş cilt olarak hazırlar. Birinci cildi Adem peygamberden Nuh peygambere kadar peygamberler tarihi konu alan Enbiyanâme'dir. Arifi'nin şahnamesinin ikinci ve üçüncü ciltlerinin nerede olduğu bilinmemektedir. Osmannâme adını alan dördüncü ciltte Osman Gazi'den I. Bayezid dönemine*

⁶TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996, s.19.

⁷Y.a.g.e. s.23-24.

kadar olan olaylar anlatılır. Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanat yıllarının 1558 yılına kadar olan olaylarını anlatan ve Arifi'nin hemşehrisi Katip Şirvanlı Ali'nin hattıyla yazılan Süleymannâme ise Arifi'nin manzum şahnâmesinin beşinci ve son cildir. 1558 yılında tamamlanan bu ciltteki 69 minyatür beş ressamın elinden çıkmıştır.⁸Fakat bu beş ressamın kimler olduğu hakkında kesin bulgular bulunmamaktadır.

Belgrad Kalesi, Süleymannâme, 1558 tarihli

⁸Y.a.g.e. s.26.

Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesinin Zigetvar'dan Belgrad'a götürülmesi, Nüzhet (el-esrâr) el-ahbâr der sefer-i Sigetvar'dan, Nakkaş Osman, 1569 tarihli.

*"Sultan Süleyman dönemi saray nakkaşhanesinde akılcı güzel çizgiler, zarif ince motiflerle dopdolu murakkaları Türk sanatına kazandıran müzehhip Karamemi ve ressam Şah Kulu olmuştur. 1520-56 yılları arasında Osmanlı saray nakkaşhanesinde çalıştığı bilinen Şah Kulu'na atfedilen çalışmalar, gövdesinin ana çizgileri kalın hatta belirlenmiş ejderler, kıvrılan ani dönüşlerle kırılan dallar, yumuşak dönüşler yapan, uzayan hançer biçimli yapraklar ve bunlar arasında açmış, tomurcuk halinde hatayı demetleri, değerli bir kuyumcu yapıtı özeniyle desenlenmiş giysiler içinde peri resimleridir."*⁹

Sultan Süleyman'ın ölümü ardından yerine II.Selim geçer. II.Selim döneminde, Seyyid Lokman'ın şahnamecilik görevine atandığı yılda, Ahmed Feridun Bey'in yazdığı Sigetvar seferi tarihi Nüzhet (el-esrâr) el-ahbar der sefer-i Sigetvar 1569 yılında resimli olarak hazırlanır. Eserlerin resimleri Nakkaş Osman'a aittir.

⁹Y.a.g.e. s.31.

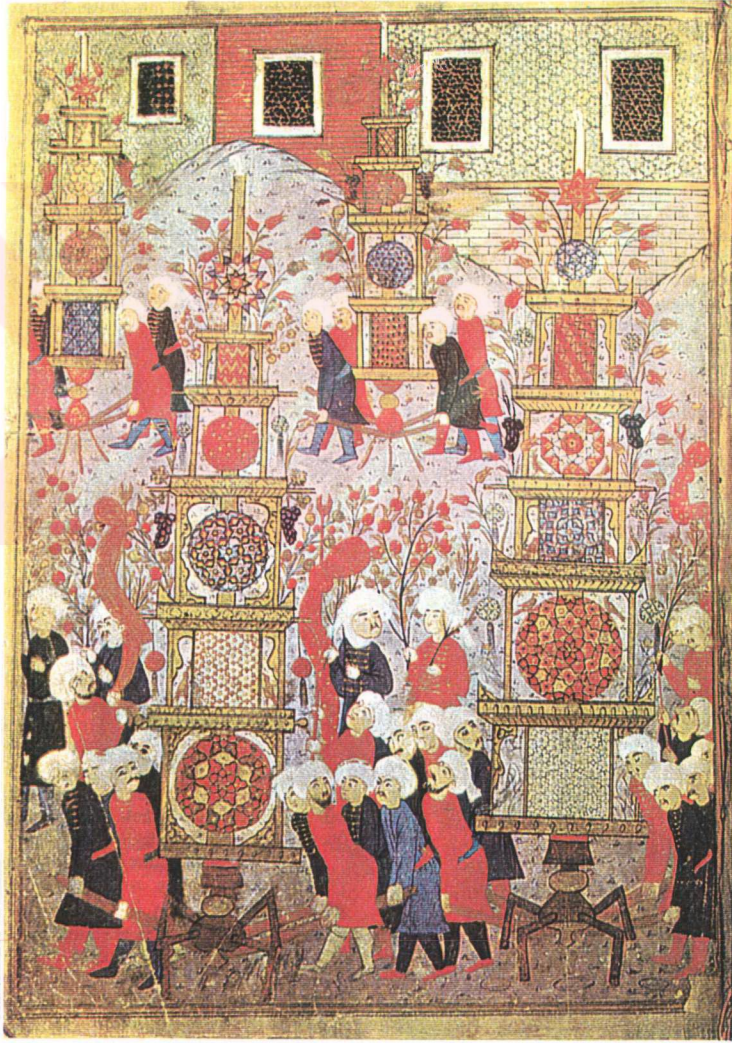
Şahnameci Seyyid ve Nakkaş Osman 1569-79 yılları arasında yeni tasarımların hazırlığı ile geçirilir ve bu hazırlığın ilk iki ürünü 1579 yılında ortaya çıkar. Bunlardan biri ilk 12 Osmanlı padişahının yüz ve vücut şekillerinin, giysilerinin anlatıldığı ve içinde Sultan Orhan'dan, Sultan III.Murad'a kadar olan sultanların portrelerinin yer aldığı Şemailname veya Kıyafet el-insaniye fi Şemail el Osmaniye'dir.

Seyid Lokman ve Nakkaş Osman birlikteliğinin ikinci ilk ürünü Tarih-i Sultan Süleyman'dır. Sultan Süleyman'ın saltanatının 1558-66 yılları olaylarını anlatan eser Arifi'nin bıraktığı yerden devam eden bir şahnamedir. Eserin içindeki 25 minyatür Nakkaş Osman'ın üslup özelliklerini yansıtır.

Türk minyatür sanatının verimli ve muhteşem bir diğer dönemi Sultan III.Murad'ın saltanat yıllarına rastlar. Yazar Seyyid Lokman ve ressam Nakkaş Osman birlikteliği bu dönemde de devam eder. Osmanlı Padişahlarının şahnamelerini 1579-97 yılları arasında Seyyid Lokman yazar ve Nakkaş Osman ile yardımcıları resimlerler. *"Şahnâme-i Selim Han, Şahnâme-i Sultan Murad III ve Hünername adındaki bu eserler salt resimleriyle değil, cildi, tezhibi, hattı ve kitabın bütünüünün tasarımıyla Osmanlı ordusunun haşmetinin, saray törenlerinin şatafatının, sayfalara geçirilerek belgelendiği, bir tür güç gösterisi örnekleridir. Peygamberler tarihini içine alan bir islam tarihinin resimli üç kopyasında 1583 yılında hazırlanır. Metnini Seyyid Lokman'ın yazdığı ve Zübdet el-Tevarih adını alan bu kopyalardan asıl olanı 64.7 x 41.5 cm ölçüsüyle, içinde, aralarında Nakkaş Osman'ın da bulunduğu 13 ressam ve çiraklarının işbirliği ile yapılmış, tam sayfa 40 resimle gücün vurgulandığı haşmetli bir eserdir."*¹⁰

¹⁰ TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996, s.39-40.

Sultan III.Murad'ın oğlu Mehmed'in 1582 yılında yapılan sünnet düğünü Şenlikleri bütün safhalarıyla sünnetin yapıldığı yılda tasvirlendi ve bu esere Surnâme adı verildi. Bu sünnet Őenliğinin safhalarını resimleme sorumluluğu Nakkaş Osman'a verilir. O yardımcılılarıyla çalışarak, karŐılıklı iki sayfa üzerine olmak üzere 250 resimle Őenliđi bir sinema Őeridi gibi göstermiŐtir.

Surnâme'den bir sahne, ressamı Nakkaş Osman, 1582 yılı.

"Saray nakkaşhanesinde Seyyid Lokman ve Nakkaş Osman'ın işbirliği ile yoğun resim faaliyetleri sürerken, doğuda Osmanlılar'la Safeviler arasında kesintili olarak 34 yıl sürecek savaşlarda başlamıştır.(1578)."¹¹ Bu savaşlarda görev alan kumandanların katipleri bu savaşların günlüğünü yazarak Seyyid Lokman'a malzeme aktardıkları gibi, hizmetinde buldukları serdarları yücelten Gazavatnameler yazarlar ve bunlar yazıldıkları yıllarda resimlendirilir. Nusretname, Kitab-ı Gencine-i Feth-i Gence, Şecaatname böyle eserlerdir.

Sultan III.Murad, 1595 yıllarında doğru Müslümanlar'ın ilk dönemlerinin tarihinin, Hz.Muhammed'in biyografisinin resimlendirilmesini istiyordu. Bu iş için en uygun eser, Erzurum'lu Darir tarafından derlenerek 1388 yılında Türkçe yazılan Siyer-i Nebî idi. Kalabalık sanatçı ekibi eseri hazırlamakla görevlendirildi. Sultan Murad 1595 yılı Ocak ayında öldüğünde tasvirli Siyer-i Nebî henüz tamamlanmamıştı. Osmanlı kitap resimleme sanatının en üst düzeye ulaştığı bir dönemin son yapıtlarından olan Siyer-i Nebî'yi tamamlamak III.Murad'ın oğlu Mehmed'e düşer. 814 tasvirle altı cilt olarak hazırlanan bu eserin bugüne beş cildi gelmiştir. Resimlemelerde özellikle tek figürlü tasarımlar derin etki uyandırır. Beş veya altı ressamın eserin resimlerini yaptığı üslup özelliklerinden bellidir. Fakat resimleme programından sorumlu kişilerden birinin Nakkaş Osman, diğerinin onunla bu sorumluluğu paylaşan Nakkaş Hasan olduğu anlaşılmaktadır.

"16.yüzyılın ikinci yarısında murakka hazırlama geleneğinin de iyice yaygınlaştığı görülür. Bunlardan biri Sultan Murad için hazırlanmıştır. Mürekkep ve fırça ile saz üslubunda yapılmış resimler, minyatür örnekleri, levha tezhipler ünlü katiplerin hatları, sayfa kenarlarını süsleyen göz alıcı halkâr bezemeler murakkalar içinde yer almıştır. Murakka resimleri arasında imzalı

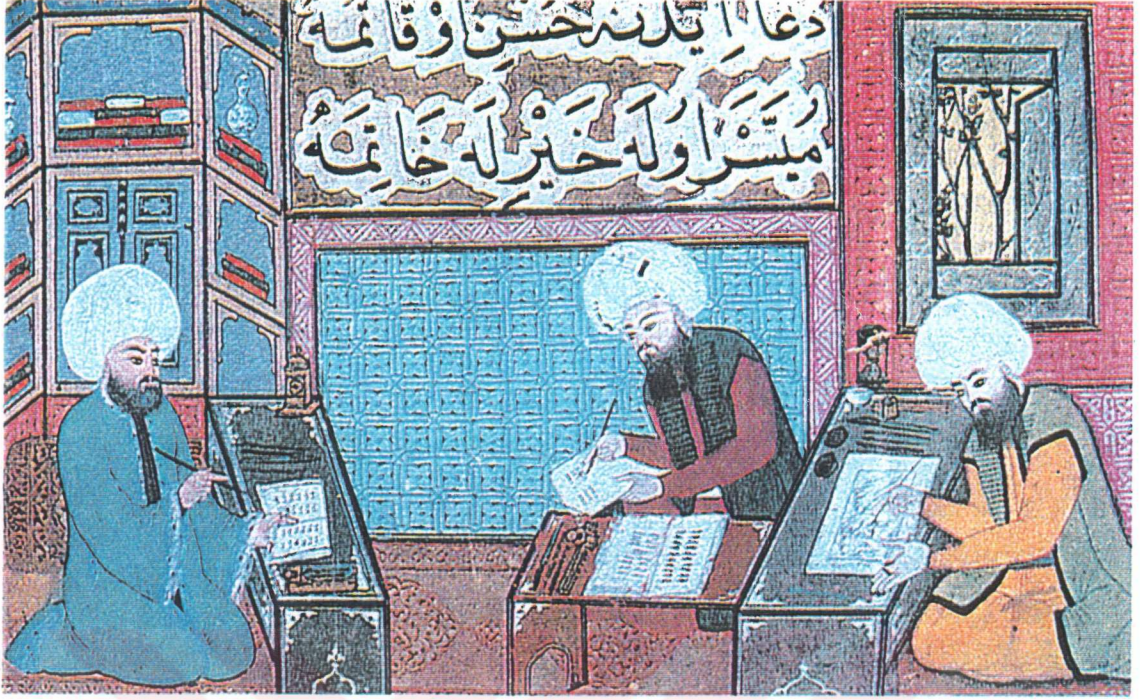
¹¹Y.a.g.e. s.42.

resimler de vardır. Bu imzalı resimler arasında Veli Can imzası yaygın olarak kullanılmıştır. Veli Can, Safevî sarayının portre sanatçısı Siyavuş'un öğrencisi olmuş, 1580'li yılların başında Tebriz'den İstanbul'a gelmiştir. 1582-88 yılları arasında saray nakkaşhanesinin baş yapıtlarını resimleyen sanatçı grubu içinde yer alan Veli Can'ın imzalı resimlerinden onun, siyah kalem üslubunda, siyah mürekkep ve fırça ile tek ve grup halinde insan figürleri, saz yaprakları ve hatayi demetleri, peri resimleri, hayvan çizimleri yapmada ustalaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Türk minyatür sanatının baş yapıtları arasında yer alan Hünernâme'nin resimlerinin kimi figürlerinin, metnin yazıldığı kağıdın halkâr süslerinin, Zübdet el-Tevârih'in resimleri arasında yer alan melek resimlerinin Secatnâme'nin kimi tasvirlerinin Veli can'ın işleri olduğu sanılmaktadır.¹²

Veli Can imzalı iki şehzade, 1580'li yıllar.

¹²TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", T.İş Bankası Yayınları, Ankara, Eylül 1996, s.47.

Eğri Fethi Tarihi'nden bir minyatür, ressamı Nakkaş Hasan, 1598 yılı.

Nakkaş Osman ve Şahnameci Seyyid Lokman'ın işbirliği ileriki yıllarda yerini Nakkaş Hasan ve Şahnameci Talikizade'nin işbirliğine bırakır. 1597'de şahnamecilik görevine Talikizade Mehmed b.Mehmed el-Fenari gelir. Şemailnâme, onun III.Murad için yazdığı, Osmanlı sultanlarının biyografilerinin anlatıldığı resimli bir tarihtir. Talikizade'nin resimlendirilen iki Şahname'si Sultan III.Mehmed dönemi (1595-1603) olaylarını anlatır. Bunlardan Eğri kalesinin fethinin ve Haçova savaşını konu alan Eğri Fethi Tarihi'nde, yazarın bizzat yaşadığı olaylar anlatılır. Her üç eserinde Nakkaş Hasan resimlemiştir.

"Nakkaş Hasan'ın Osmanlı kitap tasvirçiliğine yeniden bir tazelik ve güçlülük kazandıran tasvirleri, konuları tarih ve edebiyat olan 20 kadar eserde yer alır. Turuncu, şarap kırmızısı, sarı, firuze, yeşil renkle, özellikle iç mekan zemininde kullanılan kızıl kahverengi, toplu, kalın ve kısa boyunlu, tombul yanaklı, siyah kalın kaşlı ve sakallı figürleri, basit doğa çizimleri Nakkaş Hasan'ın tasvirlerinin özelliğidir."¹³

"16.yüzyıl sonlarından başlayarak, imparatorluğun ekonomik gücünün azalması saray teşkilatında, sarayın her türlü sanat işlerini gören ehl-i hıref mensuplarını da etkiler. Resimli kitap üretiminde zenginliğini, görkemliliğini kaybeder."¹⁴

"17.yüzyıl başında Sultan I.Ahmed döneminde (1603-17) vezir olan ve aynı zamanda vassale yapmada usta Kalender Paşa, genç sultan için büyük boyda resimler içeren bir falname hazırlar. Resimler genelde Kuran'da adı geçen peygamberlerin ve onların kişilikleriyle ilgili olayı veya bir mucizeyi, bir kahramanlığı betimlerken, tasvirlerin karşı sayfasındaki metin, bu resmi açan kişinin falını söyler. İçinde günlük yaşam tasvirleri, halktan ve saraydan kişileri tek tek veya toplu grup halinde gösteren çalışmaların yazıldığı yine büyük ölçüde bir Murakka tasarımı da Kalender Paşa'nın yaptığı ve Sultan'a sunduğu görülür."¹⁵

Hoca Sadeddin'in yazdığı Tac el-Tevarih isimli Osmanlı tarihi, Osmanlı sultanlarını tahta otururken veya bir savaşta orduyla birlikte gösteren resimlerden oluşur. Resimler 1616 yılında hazırlanır. Minyatürleri Nakkaş Osman'ın bir çırağının yaptığı düşünülmektedir.

"17.yüzyıl Türk minyatürünün kısmen verimli dönemi Sultan II.Osman'ın saltanat yıllarına rastlar (1618-22). Bu dönemdeki resim etkinliği şahnameci

¹³ Y.a.g.e.s.53

¹⁴ Y.a.g.e.s.54.

Nadirî ile ressam Nakşî'nin uyumlu işbirliğinin bir sonucudur. Nadirî mahlaslı Mehmed b. Abdülğani b. Emirşah, sultanın katıldığı Hotin seferini konu alan Şahname-i Nadirî'yi yazmış, eser, aralarında Nakşî'nin de olduğu birkaç nakkaşın işbirliğiyle resimlenmiştir. Ressam Nakşî, daha önce Osmanlı padişahlarının şahnamelerini resimleyen nakkaşların yaptığı gibi Firdevsi'nin Şahniâme'sinin türkçe çevirilerini de resimlemiştir. Ayrıca Divan-ı Nadirî, 1558 yılına kadar Osmanlı ülkesinde yaşamış bilginlerin, şairlerin ve şeyhlerin biyografisi olan Taşköprülüzâde'nin eseri Tercüme-i Şakâ'ik-i Nu'maniye Nakşî'nin resimlediği kitaplardır. Son eserde metinlerde anlatılan kişilerden 49'unun portresi vardır. Nakşî'nin bu çalışmalarını incelediğimizde, ayakta duran figürlerin vücutlarının garip bir şekilde incelendiği, kıvrıldığı ve uzadığı, başların ve beyaz renk sarıkların vücuda oranla çok iri tutulduğu, yandan ve arkadan tasvirlenenlerde vücutların çarpıklaştığı ve bu çarpıklaşan figürlerle resme mizah unsurunun katıldığı görülür. Bir mekan içinde ilerliyormuş duygusu uyandıran ve gözü derinlere çeken kapı, pencere ve kemer açıkları, üç boyutlu, bir tür maket gibi çizilen ve beyaza boyanmış kale ve kent görünüşleri ressam Nakşî'nin üslubunu belirleyen öğelerdir."¹⁶

Kitap resimleme sanatının koruyuculuğunu yapan Osmanlı Sultanlarının 17.yüzyılın ikinci yarısından sonra Edirne sarayında yaşamaya başlamaları, bir grup sanatçının Edirne sarayında çalışmalarını sürdürmelerini sağlamıştır. Ancak Edirne saray nakkaşhanesinin bu dönem çalışmalarına ilişkin malzemelerin 19.yüzyılda sarayın yıkılıp yok olmasıyla günümüze ulaşamadığı düşünülmektedir.

"17.yüzyıl, özellikle ikinci yarısı Avrupa'yla diplomatik ve ticari ilişkilerin hızlandığı bir dönemdir. Bu ilişkiler, Osmanlı saray çevresini ve Türk toplumunun kültür yaşamını da etkilemeye başlamıştır. Battıyla yoğun bir

¹⁵Y.a.g.e. s.54-55.

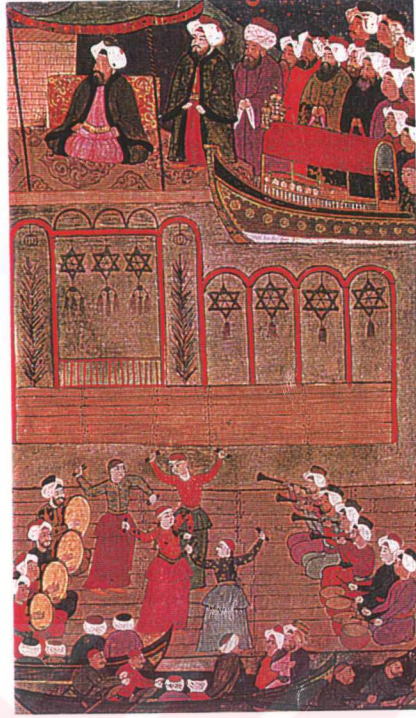
ilişkinin sürdüğü 17.yüzyıl sonlarında, konusu tarih veya edebiyat olan kimi resimli elyazmalarda derinlik etkisi daha fazla doğa görünümünün, batı resminin gölgeli boyama tekniğine yakın, hacimli insan figürlerinin sıkça kullanıldığı görülür. 17.yüzyıl sonunda Hüseyin Musavir bu üslupta Adem'den başlayarak peygamberleri ve Osmanlı sultanı IV.Mehmed'e kadar önemli İslam padişahlarının portrelerini yapmış, bu portreler Silsilenâme ismini alan bir kitap içinde toplanmıştır.¹⁷

Esirlerin Mehmed Paşa'nın huzuruna getirilmesi, Divan-ı Nadirî'den, ressamı Nakşi, 1618-22 yılları.

¹⁶TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996, s.55-56.

¹⁷Y.a.g.e. s.58-59.

Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğünü şenlikleri, Surnâme'den,
ressamı Levni, 1720'li yıllar.

"Batının Osmanlı toplumunu fazlasıyla etkilemeye başladığı 18.yüzyılda, kitap resimlemeciliği, hattat ve şair sultan III.Ahmed ve veziriazam İbrahim Paşa'nın desteğinde, eskiyle yeniyi karıştırmak şeklinde hareketlenir. Bunda Batılı resim anlayışını gelenekselliğe uygulamayı, özellikle doğa biçimlerinde ustaca başaran Nakkaş Levnî'nin önemli payı vardır. Levnî'nin doğa ayrıntılarına ve figürlere boyut kazandırması, boyamada tonlaşmalara yer vermesi, onun batı resmine yaklaşan adımlarıdır. Levnî'nin Baş yapıtı sultan III.Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğünü şenliklerini yazan Vehbi'nin eseri Surnâme'deki resimlerdir."¹⁸Levnî sünnet düğününü 137 resimle betimlemiştir.

¹⁸TANINDI, Zeren, "Türk Minyatür Sanatı", Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996, s.59-60.

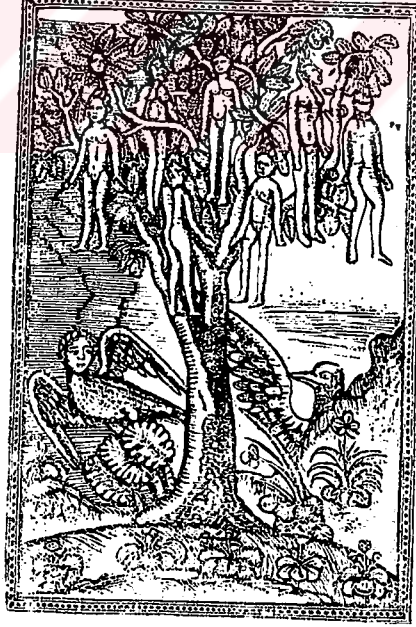
"Silsilenâme, Levnî'nin yaptığı Sultan III.Ahmed'e kadar Osmanlı padişahlarının portrelerini içerir. Levnî, sultanları Nakkaş Osman'ran beri gelenek olduğu biçimde bağdaş kurmuş otururken betimlemiştir. Ancak dönemin sultanı III.Ahmed üzeri çiçeklerle bezemeli bir tahtta otururken, yanında şehzadesi olduğu halde tasvirlenmiştir. Levnî ile birlikte Sultan I.Mahmud dönemi saray çevresinin tanınmış nakkaşı olan Abdullah Buharî, 18.yüzyılın kumaşlarından dönemin giysi modasına göre giyimli kadın boy portreleri yapmıştır. Abdullah Buharî, doğa ayrıntılarına yumuşak fırça vuruşlarıyla sağlanan renk tonlaşmalarını, mimari öğelerdeki boyutlu görünümleri kitap kaplarındaki manzara pozisyonlarına uygular."¹⁹

19.yüzyıla geldiğimizde resimli el yazma faaliyetlerinin bu dönemde de sürdüğünü görürüz. Fakat 19.yüzyılın 2.yarisından itibaren bu alanda eser üretimi görülmez. Minyatür sanatındaki bu sona eriş iki önemli nedene dayanmaktadır. Bu nedenlerden birisi batılı anlamda resim anlayışının kabul görmesi ve beğenilmesi, diğeri ise 18.yüzyılın ilk yarısında İbrahim Müteferrika'nın ilk basımevini kurması ile farklılaşan ve batılılaşan kitap resimlemeciliği, matbaa avantajıyla kitap üretim ve çoğaltma tekniklerinin kullanılmaya başlamasıdır.

¹⁹ Y.a.g.e. s.61.

3- İLK TÜRK MATBAASININ KURULUŞUNDAN, CUMHURİYET'İN İLANINA TÜRK İLLÜSTRASYONU

Said Çelebi ve İbrahim Müteferrika Türk tarihindeki ilk basım evini 18.yüzyılın ilk yarısında 1727 yılında açarlar. 1730'da içinde dünyayı evrenin merkezi olarak gösteren bir gök haritası ve bu haritayla birlikte 13 resim bulunan Târîh-i Hindi'l Garbî basılır. Bu resimli kitap, Türk basımcılık tarihinin ilk resimli kitabıdır ve Türk illüstrasyon tarihi açısından büyük önem taşır. "O çağda daha yeni bulunmuş olan anakaranın hayvanları, bitkileri ve anakarayla ilgili efsaneler, gravür olarak çizilmiştir."²⁰ Bu resimlemeler 16.yüzyıl Avrupa oyma resminin biçimlerini yansıtmaktadır. Bu kitabın başka bir özelliği, dünyayı evrenin başka bir özelliği olarak gösteren bir gök haritasıdır. Bir köşesinde bulunan İbrahim-ül-Coğrafi imzası titizlikle çizilmiş olan bu haritayı, Müteferrika'nın yaptığını belirtiyor.

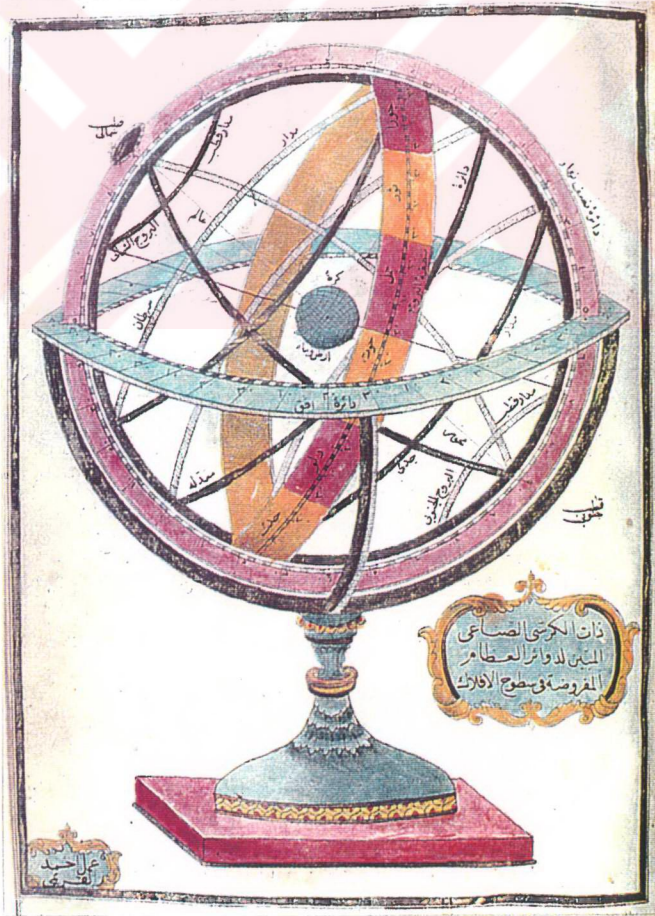
Türk basımcılığının ilk resimli kitabı Târîh-i Hindi'l Garbî'den bir örnek, 1730.

²⁰GÜLENSOY, Barbaros, "Türk Grafik Sanatının Gelişimi", "Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi", Aralık 1992, sy:81, s.164.

İbrahim Müteferrika tarafından basılan ve Türk illüstrasyon tarihi açısından önem taşıyan eserlerden bir diğeri Cihânnüma'dır. Kitabın değişik nüshalarındaki illüstrasyon ve haritaların sayısı 40'ı bulur. Bu illüstrasyonların ve haritaların sonradan renklendirilmiş olan nüshaları da vardır.

Cihânnüma'daki illüstrasyon ve çizerlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Zatü'l Kursi, çizen: Kırımlı Ahmed
2. Eşkalü'l Hendsiye, çizen: Adı yok
3. Hüsuf ve Küsuf, çizen: Kırımlı Ahmed
4. Felakü'l-Buruç, çizen: Adı yok
5. Heyeti'l-Alem, çizen: İbrahim Müteferrika

Zatü'l Kursi, Cihânnüma'dan, çizeri Kırımlı Ahmed, 1732.

6. Felek-i Sevakbite, izen: Galatalı Mığırdı
7. Eşkal-i Eflak, izen: Kırmılı Ahmed
8. Tertibü'l Eflak, izen: Adı yok
9. Inkısamü'l-Küre, izen: Adı yok
10. Mütেকaddiminin Zu'muna, çizen: Kırmılı Ahmed
11. Cedvel-i Akalim, izen: Kırmılı Ahmed
12. Eşkal-i Devair-i Rüzgar, izen: Galatalı Mığırdı
13. Suret-i İbretü-l-Maile, izen: Adı yok

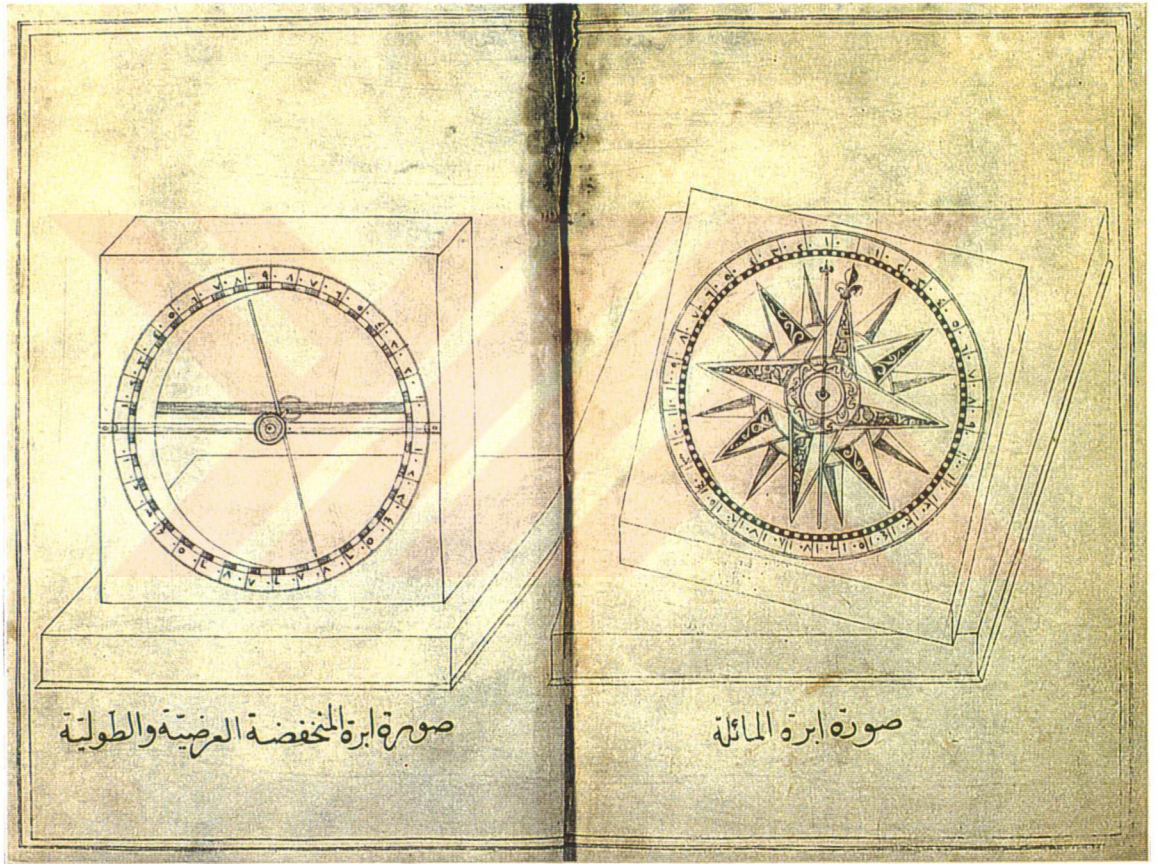
İbrahim Mütelerrika, 1729'dan 1743'e değin resimli ve tezhipli 17 kitap bastı. Bunların kimisi iki cilt olduğu için toplam cilt sayısı 24 eder. İbrahim Mütelerrika'nın bastığı bu kitapları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Vankulu Sözlüğu (31 Ocak 1729)
2. Tuhfetü'l-Kıbarfi Esfari'l- Bihar/ Katip Çelebi (27 Mayıs 1729)
3. Tarih-i Seyyah (26 Ağustos 1729)
4. Tarih-i Hindi'l-Garbi (30 Mart - 8 Nisan 1730)
5. Tarih-i Timur-i Gürkan (18 Mayıs 1730)
6. Tarih-i Mısri'l-Cedid ve Tarih-i Mısri'l-Kadim (17 Haziran 1730)
7. Gülşen-i Hulefa (16 Ağustos 1730)
8. Grammaire Turque (1730)
9. Usulü'l-Hikem fi Nizami'l Ümem, Evasıt-ı Şaban (8-17 Şubat 1732)
10. Fuyuzat-ı Mıknatısiyye (27 Şubat 1732)
11. Cihannüma (3 Temmuz 1732)
12. Takvimü-t- Tevarih (14 Haziran 1733)
13. Tarih-i Naima, cilt I (13-22 Haziran 1734); cilt II (9-18 Ekim 1734)
14. Tarih-i Raşid (17 Şubat 1741)

15. Tarih-i Çelebi-zade efendi (17 Şubat 1741)

16. Ahval-i Gazavat der Diyar-ı Bosna (19 Mayıs 1741)

17. Ferbeng-i Şu'uri (1 Ekim 1742)

Füzûzât-ı Miknâtsiyye, şekl-i pusula, 1732.

İbrahim Müteferrika bu 17 kitaptan başka, 4 adet de harita basmıştır;

1. 1719 yılında hazırladığı Marmara Haritası
2. 1724-25 tarihli Karadeniz Haritası
3. 1729 tarihli Memalik-i İnan Haritası
4. Üzerinde yapım tarihi bulunmayan ve 1729'da basılan İklim-i Mısır Haritası

Özellikle İklim-i Mısır haritası, üzerindeki gemi, hayvan ve dağ illüstrasyonları ile dikkat çeker.

İbrahim Müteferrika'nın ölümünden(1745) sonra, matbaa, Sultan I.Mahmud'un Ocak 1747 tarihli fermanıyla, İbrahim Efendi ve Ahmed Efendi tarafından tekrar açılır. Fakat matbaa bilinmeyen nedenlerden ötürü faaliyet gösteremez. Matbaa, Sultan III.Osman'ın Ocak 1755 tarihli fermanıyla, İbrahim Efendi ve Ahmed Efendi tarafından tekrar açılır. 1757 yılında Kadı İbrahim Efendi'nin ölümü üzerine, matbaa, yeniden duraklama dönemine girer.

Bu sıralarda Fransız seferi Choleseul-Gouffier'in girişimiyle 1785'te Beyoğlu'nda Fransız elçilik binasında bir matbaa kurulmuş, ikisi askerlik biri de gramerle ilgili üç eser basılmıştır. Bu üç eser sırasıyla şunlardır;

" 1. *Usulü'l Ma'arif fi Terkibi'l-Ordu, (1786-87)*

Fransız generallerinden Jean Lafitte-Clave'den çeviri. Ordunun savaş sırasında etkinliğini arttıracak düzenleme ve yönlendirilmeleri anlatıyor. İki ciltten oluşan eserde, birinci cilt 83 sayfa metin, ikinci cilt konuların daha açıklığa kavuşması için çizilmiş resimler içeriyor.

2. *Usulü'l Ma'arif fi Vech-i Tasnif-i Sefain, (1787-88)*

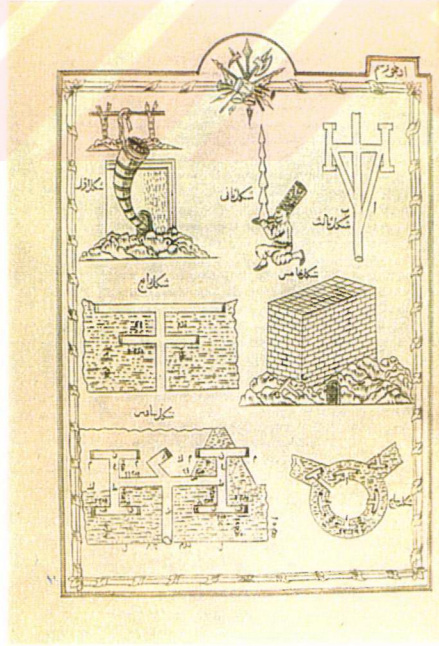
Fransız amirali De Truguet'den çeviri olan eser, savaş gemilerinin düzenleme ve yönlendirilmesi konusunda bir yapıt olma özelliği taşıyor. 96 sayfa olan eser, 18'de şekil içeriyor.

3. *Elemens de la langue Turgue, (Mart 1790)*²¹

Müteferrika matbaası, Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın Sultan I.Abdülhamit'e sunduğu karar ile 1784 yılında, Ahmed Vasıf Efendi ve Beylikçi Raşid Efendi tarafından tekrar açılır. 1787 yılında Ahmed Vasıf Efendi ve Raşid Efendi'nin arası açılır. Daha sonra matbaayı tek başına işleten Raşid Efendi, bir süre sonra işletmekten vazgeçer ve matbaa süresiz kapanır.

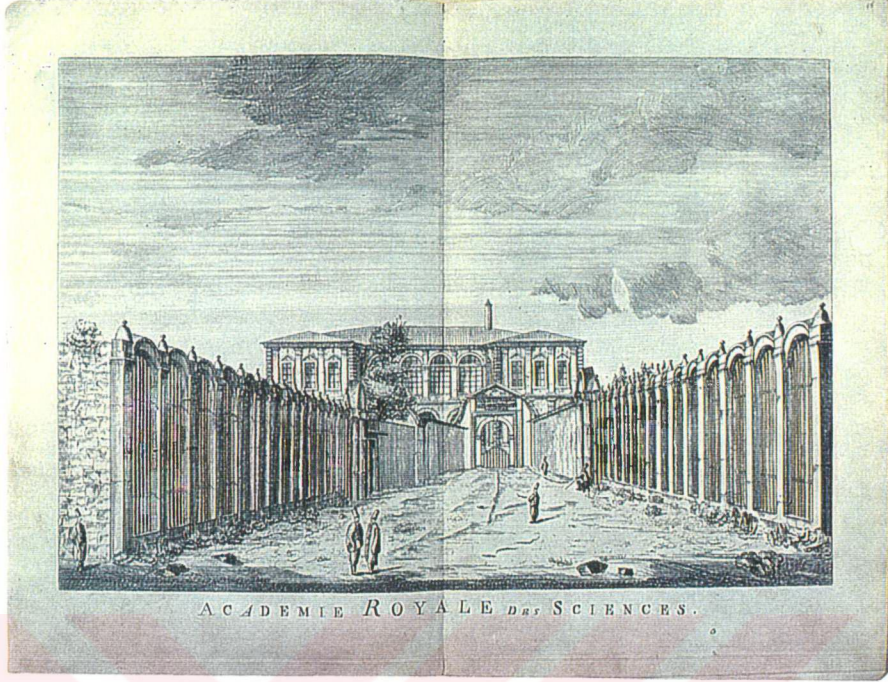
Vasıf Efendi ve Raşid Efendi'nin bastıkları kitapları şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Tarih-i Sami ve Şakir ve Suphi, (1783-84)
2. Tarih-i' İzzi, (1784-85)
3. İ7rabü'l-Kafiye, (1785-86)
4. Fenn-i Harb, (1792-93)
5. Fenn-i Lağım, (1793-94)
6. Fenn-i Muhasara, (1794-95)

Savaş tekniklerini anlatan çizimler, Fenn-i Lağım'dan, çizerleri Kapril ve İstefen, 1793.

²¹MADEN, Sait, "Türk Grafik Sanatı Tarihi", "Grafik Sanatı Dergisi", İstanbul, Temmuz-Ağustos 1985, sy:4, s.56.

Mühendisnâme Matbaasını gösteren illüstrasyon, *Tableau des Nouveaux Reglemens de L'Empire Ottaman'dan*, 1798.

Bu kitaplardan son üçünün konumuzla ilgisi çoktur. Çünkü bu eserler *Târih-i Hindi'l- Garbî*, *Cihannüma* ve *Fuyuzad-ı Miknâtisiyye*'den sonra ülkemizde basılan ilk resimli kitaplardır. Bu resimler savaş arasında uygulanacak mayınlama, kundaklama yöntemlerini ve değişik görevler üstlenen savaş birliklerinin düşmana karşı daha etkin eylemlerde bulunabilmeleri için gereken önlemleri gösterirler. Resimler Kapril ve İstefan adında iki Ermeni sanatçısına aittir. Fakat ne yazık ki elimizde bu iki sanatçıyla ilgili bir bilgi yok.

Müteferrika Matbaası'nı sırayla Mühendishane Matbaası (1797-1802) ve Üsküdar Matbaası izler.

Mühendishane Matbaası'nda basılan kitaplardan *Tableau des nouveaux reglemens de l' -Empire Ottaman*, (1798) içerdiği illüstrasyonlardan dolayı konumuz açısından büyük önem taşır.

Reisülküttab Mahmud Raif Efendi'ye ait olan eser, Türk tarihinde basılan ilk Fransızca kitaptır. 27 levha halinde 36 bakır baskı şekil ve resim içerir.

Üsküdar Matbaası'nda basılan kitaplardan Cedid Atlas Tercümesi (1803), içindeki illüstrasyon ve haritalarla özellikle dikkat çekicidir. Illüstrasyonlar çoğunlukla dünyayı simgeleyen iki daire içinde yer alır. Dairelerde yer alan fantastik insan ve hayvan figürleri, bir armoni içinde izleyiciye aktarılır.

Cedid Atlas Tercümesi'nden bir illüstrasyon, 1803.

İlk Türk litografya matbaası, Henry Cayol ve kuzeni Jacques Cayol tarafından, Serasker Hüsrev Paşa'nın himayesinde 1831 yılında kurulur. Bu matbaa'da beş yıl süreyle askerlik ve talimle ilgili kitaplar basılır. İlk taşbaskı kitap olarak Mehmed Hüsrev Paşa'nın kaleme aldığı Nuhbetü-t-Talim 1831-32'de nefis bir şekilde 79 illüstrasyonla birlikte basılır. İlk Türk litografi matbaasının kuruluşuyla taşbasımcılığı (litografi) ilerki yıllarda geniş halk kesimlerine daha bol kitap, daha bol basılı ürün yayacak, resimli halk kitaplarına öncülük edecektir.

Bu arada Türk yayıncılığına bir göz attığımızda, 1831 yılında ilk Türk gazetesi Takvim-Vakâyi'nin yayımlandığını görüyoruz. Türk tarihindeki ilk dergi ise 1849 yılında yayımlanan Vakâyi-i Tıbbiye'dir. Vakâyi-i Tıbbiye aynı zamanda Türk tarihindeki ilk resimli dergidir. Vakâyi-i Tıbbiye'yi sırasıyla yine aynı yıl yayımlanmaya başlayan Mir'at, 1862'de yayımlanmaya başlayan Mecmua-i Ebüzziya, 1884'de Mir'ât-i Alem ve 1891 yılında yayımlanmaya başlayan Servet-i Fünun izler. Mâlûmat, Maârif, Musavver Mâlûmat, İrtikâ ve Musavver Fenn ü Edeb dönemin diğer önemli dergileridir.

Bu dergilerden Servet-i Fünun taşıdığı grafik ve estetik değerlerden ayrı bir önem taşımaktadır. Dergi 1891'de Ahmet İhsan tarafından kurulur. Ahmet İhsan, Müze-i Hümâyun müdürü ressam Osman Hamdi Bey'in de yardımlarıyla Paris'ten fotogravür ve çinkografi ustası Napier'i İstanbul'a getirtir ve Servet-i Fünun'a alır. Dergide uzunca bir süre onun klişeleri kullanılır. Sultan Hamid de 'basıla' iradesiyle değişik tarihlerde Servet-i Fünun'a beş klişe yollar.

"Servet-i Fünun'un bir edebiyat dergisi halini almasından sonra da resmin önemi sürer. Recai-zâde Ekrem'in Araba Sevdası tefrika edilirken Halil Paşa da romanı resimler. Daha sonraları dergiye Diran Çuhacıyan adlı genç bir ressam alınır. Halid Ziya'nın Mâi ve Siyah'ından itibaren hayli şiir ve hikayenin

resimlerini o çizer. Özellikle II. Meşrutiyet'ten sonraki dergi furyası içinde çok bereketli bir ressam olarak tanınır.

برای ترانه دار...

هسا اسیر غمخواره تر
آقا رحمت حال او هو
که مرغ عشق لایم در =
که باغچه در دام در =
فیصله سیر، سحر تاید را
مهلر با شده برخیزو:
بوبر کوزل ترانه در!
بوبر کوزل ترانه در!

هو بان قانال حالار، ایل
اوتره ایل لیم کس
هیاتی شاعرم در؟
که شوقی بی برانم در =
کولر برسی تار لایله:
ادتر، ادتر، ادتر، ادتر:
بوبر کوزل ترانه در!
بوبر کوزل ترانه در!

نقطه سوطصل جانربا
که رده نه نشانم در =
کولر که اغلیور... بکا

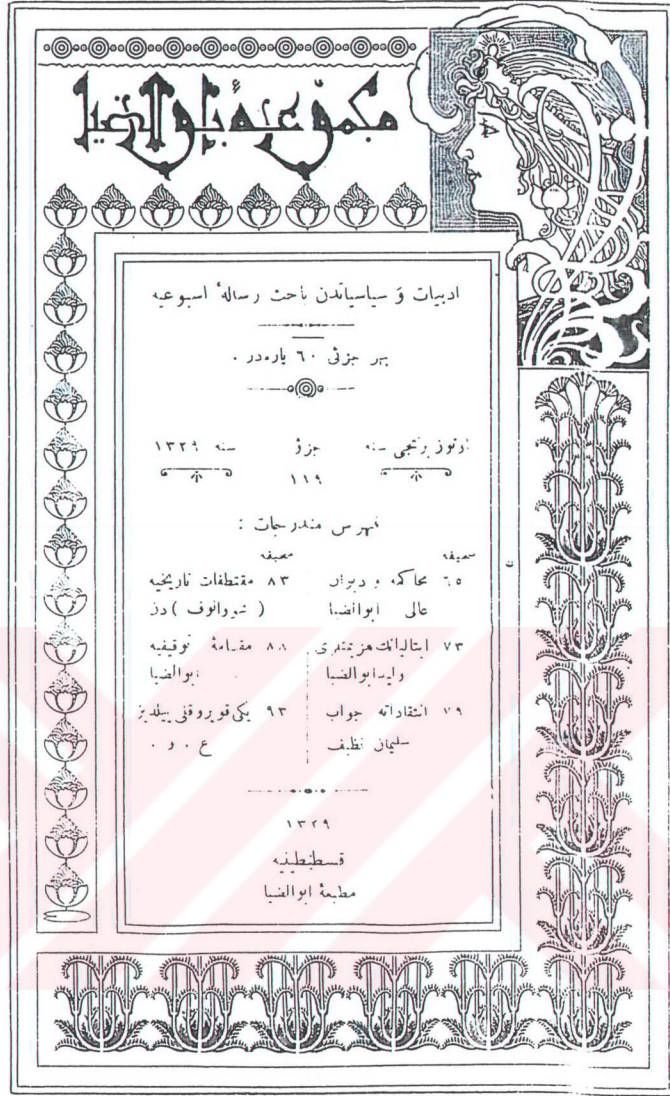
بوال کوزل ترانه در...
ت. کاشک

Osmanlı okuyucusu minyatürden resme geçmenin heyecanını yaşamaktadır. Kendi klişelerini yaptırabilen bir-iki şanslı dergi hariç, büyük çoğunluk Batı'daki klişe çöplüğünü satın alıp basarlar. İnsanların o zamana kadar okuyarak anlamaya çalıştığı Batı'yı resimlerle de tanımaya, stilize edilmeden çizilmiş figürlerden oluşan bir resim sanatının ürünlerini görmeye ihtiyacı vardır. Nihayetinde, dergiler yazılarını destekleyen resimler basmakla bu ihtiyacı karşılayamayacak bir noktaya varırlar. Bu noktadan sonra kimi dergiler yazıları ile resimleri arasında ilişki kurma gereğini artık duymaz olurken, kimi dergilerde ilginç bir yol geliştirir ve yazıya uygun resim aranmaktansa, resme uygun yazı hazırlatmayı tercih ederler."²²

Bu şekilde yayımlanmış yazılara örnek olarak, Mir'ât-i Alem Mecmuası (1884)'nda yayımlanan Hüseyim Hâşim'in "Kocakarı ve Kedi" adlı şiirini örnek gösterebiliriz.

Daha önce ilk Türk litografi matbaasını kuran Henry Cayol ve kuzeni Jacuques Cayol'dan bahsetmiştim. Litografi alanında ise en büyük işi ise kurduğu basımevi ve yayınlarıyla Ebuzziya Tevfik başarır. Ebuzziya Tevfik çok yönlü bir aydındır, ressamdır, hattattır, matbaacıdır, yazardır. Ebuzziya'nın süslemeli ve süslemesiz olarak yaptığı kapakların çoğu bugün de sanat değerini korumaktadır. İlk tramlı klişe uygulaması onun yaptığı anlaşılmaktadır. Bunu onun yaptığı takvim kapaklarından saptıyabiliyoruz. Bu takvimler sırasıyla Salname-i Ebuzziya, Takvim-i Ebuzziya ve Takvim-i Nisa (ev hanımlarına yönelik bir takvim) adlı yapıtlardır. Ayrıca Ebuzziya Tevfik 1873 yılında Mucmua-i Ebuzziya adlı resimli bir dergi çıkarır. İnce bir zevk ürünü olan dergi, illüstrasyonları ve süslemeleriyle dikkat çeker.

²²ÖZGÜL. M.Kayahan, "Resmin Gölgesi Şiire Düştü", (Türk edebiyatında tablo altı şiirleri), İstanbul, Mart 1997, s.28.

1880-1912 yılları arasında yayımlanan Mecnua-i Ebuzziya'dan bir sayfa.

Matbaacılıkta Ebuzziya'dan sonra Ahmet İhsan Tokgöz'ün getirdiği yenilikleri görüyoruz. Ahmet İhsan Servet-i Fünun dergisi ve yayınlarıyla Ebuzziya'nın açtığı çığırı sürdürdüğü gibi, Batı'daki yenilikleri de izlemesini bildi. Klişecilik onun matbaasında gelişti, iki ve üç renkli resimleri ilk önce o bastı, bunların örnekleri kitap kapaklarında da görüldü. Daha önce ayrıntılı olarak bahsettiğimiz Servet-i Fünun dergisiyle baskı sanatının en güzel örneklerini sergiledi.

1850'lerden sonra ilk posta pullarının kullanılmaya başladığını görüyoruz. 19.yüzyılın sonlarına doğru posta pulları, resim ve nitelik açısından zenginleşir. Yine aynı yıllarda resimli posta kartlarında zengin bir çeşitlenme başlar.

1860 yılında Tercüman-ı Ahval gazetesinin yayın hayatına atılmasıyla birlikte, bu gazetede ilk resimli ilanlar görülmeye başlar. İlk resimli ilanlar olarak Loton Cinzel müessesesinin peşpeşe çıkardığı iki ilan göze çarpar. Bu firma zirai aletler ve demir eşya satmaktadır. İlanların birinde demirden bir bahçe kanepesi, diğerinde zirai bir alet resmi vardır (1864).

تجران احوال

روزنامه اخبار

شماره ۱۸۱ - ۱۸۲

۱۸۶۴

تجارت و بازرگانی این ایالت خلعتیه می
 اولاد کسب و کاره ای که احصایات و احصایات
 احاط به شایان اولاد اولاد اولاد

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

اولی جمعیته برسانند و این و سایر ماسهلان
 اولاد کسب و کاره ای که احصایات و احصایات
 احاط به شایان اولاد اولاد اولاد

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

حوادث داخلیه

تاریخ ۱۸۶۴

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

تاریخ مطالعه این مقاله که در
 استیفاء و این مقاله در
 این مقاله در

Bir kasa reklamı, Tercüman-ı Ahval, 1864.

کتاب لاروتین
تیرلنن مول کسیر

QUINA TAROCHÉ

اوج تیار آیدنن خلاصه

فرانسهده اون الی بک التوز فرانسی تکالیف تقیه
والتون مدالده به منبر اولمش

یو کسیر اشدننا و بریمی نفوی ودافع حیا اولوب
مستده وقر دم حسدنه لغری ایله مرده انترلق
وکلوسه لندن متولد امراتش واطعام وجود ایله
کیرلی ایستهر وعلل ساره مداویسی اییون تویسه
اولمش

بارسه دروه واقعهده ۱۹ و ۲۲ نومر اولونه نازره
واجزاکانه ره مراجعت اولمه

شیرینی

اشبو بک اوچوورسته می مایسک بریمی کوندن
اشاره آ بوغاز ایچنده بولجی طاشیان شرکت
خبریه واپور بک وقت حرکتلرینی مین جلدولور
(بازار کولتری بوغاز ایچیدن کوری به)
(ایشلیان واپور بک وقت حرکتلر)
(اوغزایه جطری اسکندر)

۱۵ اکی بخله دن سار برونی یوکدره طرایبه بکی
کوی میرکون روم ایلی جصاری بک ارنوبد

۱۵ کوی قوری چشمه اوزنه کوی بشکلاش
۱۵ ارنوبد کوی قوری چشمه اوزنه کوی
بشکلاش

۱۵ اوانی کوی چنیکل کوی بکری بکی قوزغلی
قیاش

۱۵ اکنه ووزن باشا لیمه می رفعت باشا خله می
قیاش

قاروشسته (۸) نومرولی تکامله کوی وجرقی
دروخت اولسور . مستکده ترزیز بوکاسله
یکنه حک شاپالوزن الله اکشا واعمال اولور .
اشیا
۳ - ایشان . بووشوف

شیرینی

ککاک و شیرینی
بیرک ایسه مقایسه

۱۴

علمده بی جامع جاده سنده وتول الفانله ۸
نومرولی و بی ایچیلان ۱۴ نومرولی مشاروز
صاحبی ایستطابن ره پشان شریف وعلی سعید
مبارکه به محرمس اوانی اوزره اور وایدن کتورتمش
اولدینی ایشلی کورلمش بی موده بریمی قاشدن
اعمال اولمش بی تیم وطرین بیک وچو جفتلر
ایسون طاشه اوان و انواع الموصات باردیسو
الرافقه سطره رادشوق غایت اوچووزیا نزهه فرخت
اولد جفتدن تشریفه رغبت ایله بک نوات اییون
مغازه مراجیق اولوب هینا اواج جنس لرینی مشاهده
ایندکانه بلوساتک وجه بحر اوزره اولدینی شفق
ایله بی اعلان اولور .

یارشوی قشاق

استانبولده بی جمعهده نومرو ۲۰ و ۲۱
ذکر اولسان بمغازده هر جکلی خالیل وپردار
قره نون و مینابول بزی اوروقا بولور اورتیزی
ودعاسار ممولات وینسویات الله رازر عزو
انجه شمهده و بالخصوص انکار ملک الله مشهور
تاریخده جلب اولد ب نفاست و متانیه امثاله
هروجهه قانی و ننان (فلورقات) و (لنه لدم)

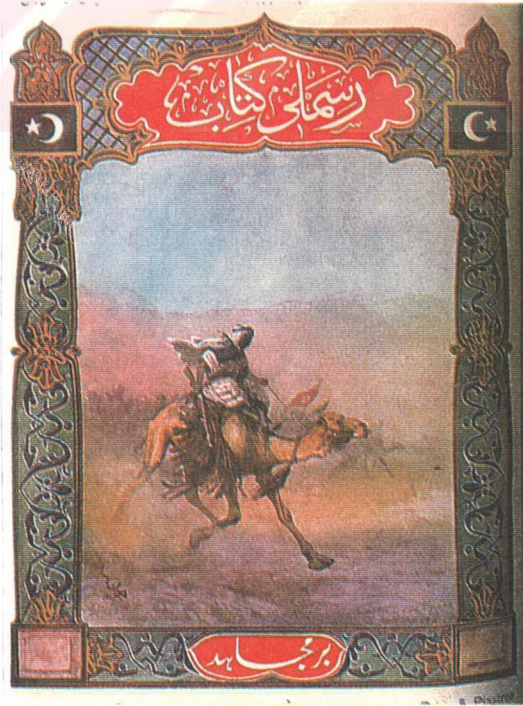
İlaç, elbise ve şirket-i Hayriyye Vapur tarifesi ilanları, Tarik, 1885.

Tercüman-ı Ahval gazetesi dışında, o dönemlerde yayımlanan pek çok gazete Tercüman-ı Hakikat, İkdam, Tarik, Sabah ve Saadet gibi gazeteler Tercüman-ı Ahval gazetesiyle başlıyan resimli ilan geleneğini sürdürürler. Bunlara örnek olarak 1885'de Tarik'de yayımlanan ilaç, elbise ve şirket-i hayriye vapur tarifesi ilanlarını gösterebiliriz.

19. yüzyılın bu son dönemleriyle ilgili incelediğim grafik ürünler, bu yıllarda afişçiliğin Osmanlılar'da varolduğunu ve illustrasyonlu afişlerin bu yıllarda dahi üretildiğini göstermekte. Osmanlı yayımcılığının bir parçası haline gelen illustrasyonlar, posta pulları ve posta kartlarının yanında, ambalaj, antetli kağıt, kartvizit gibi reklam ürünleriyle de kendilerini gösterirler.

İkinci Meşrutiyet’le (1908) birlikte kitaplar, dergiler ve gazeteler bollaşıp sayıları artınca bu alanlara ilgi çoğalır, yayıncılık gelişir. Baskı tekniğindeki ilerlemeler ve yeni ustaların yetişmesi, kağıt ve kartondaki nitelik artışı basım ürünlerinin güzelliğini artırır. İbrahim Hilmi Çığıracan, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın romanlarını renkli resimli kapaklar içinde yayımlamaya başlar. Suluboya ve guajla yapılan bu resimler halkın ilgisini çeker.

1908 Meşrutiyet’i, beraberinde renkli yayıncılığı da getirir. Meşrutiyet’ten önce de az sayıda renkli yayınlara rastlansa da, özellikle dergicilikte renkli yayıncılık 1908 Meşrutiyet’iyle başlar. Bunun en önemli örneklerinden biri, Resimli Kitap dergisidir. Kapağı renkli basılan illüstrasyonlarla süslü bu dergi o dönemin önemli görsel yayınlarındandır. Bu derginin Nisan 1912’de yayımlanan 39. Sayısında Titanic faciasına yer verilmiş, bu konuyla ilgili illüstrasyonlar ve fotoğraflar yayımlanmıştır.

Titanic faciasına yer veren Resimli Kitap dergisinin ilgili sayısının kapağı, Nisan 1912.

Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte kadın dergiciliği de gelişir. Meşrutiyet'ten önce yayımlanan İnsaniyet'ten sonra uzun yıllar bu alan boş kalmış ve yeni bir dergi yayımlanmamıştır. Meşrutiyet'in ilanıyla bu alan çeşitli dergiler tarafından doldurulmuştur. 1908-1918 yılları arasında kadınlara yönelik olarak yayımlanan dergilerin sayısı ona yakındır.

Mehmet Rauf tarafından Eylül 1908 tarihinde çıkarılan resimli bir dergi olan Mehasın, 1908 yılında yayın hayatına başlayan haftalık ve resimli Demet, 1912 yılında Ulviye Mevlân tarafından çıkarılan Kadınlar Dünyası bu alandaki önemli dergilerden birkaçıdır.

Bu dönemde Kadın adı altında yayımlanan iki ayrı dergi bulunmaktadır. Her ikisi de resimli olan bu dergilerden biri 1908-1909 yılları arasında, bir diğeri 1911-1912 yılları arasında yayımlanmıştır.

II.Meşrutiyet döneminde oldukça çok sayıda çocuk yayını yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde çocuklara yönelik olarak yapılan ilk yayın 1869 tarihli Mümeyyiz Gazetesi tarafından yayımlanan bir ilavedir. Bu ilk yayını çok sonra, 1896 yılında Çocuklara Mahsus Gazete izlemiştir. 1904 yılında illüstrasyonlarla süslü Çocuk Bahçesi yayımlanır. Bu dergi ilk illüstrasyonlu çocuk dergisidir. Bu dergiden sonra yayımlanan bütün dergiler, çocukların ilgisini çekebilecek, yayınları cazip kılabilmek için illüstrasyonları yoğun bir şekilde kullanırlar. Illüstrasyonun çocuk yayıncılığı için önemi anlaşıldıktan sonra, çocuk yayınları daha cazip ve çekici hale gelir.

1908-1918 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinin hemen hemen tümü çocukların kültür düzeyini artırmaya yöneliktir.

1909-1910 yılları arasında yayımlanan Arkadaş, çocuk dergilerinin öncülerindedir. Dergi, öğrencilerin dersten artakalan boş zamanlarını iyi değerlendirebilmelerini sağlamak amacı ile yayımlanmıştır. Dergide ders

konularını destekleyici nitelikte öğretici yazılar ve tanınmış edebiyatçılardan seçme parçalar bulunmaktadır. Ayrıca her sayfanın altına bir atasözü yazılmıştır.

Mehmed Sırrı tarafından 1911-1912 yılları arasında İzmir'de yayımlanan Talebe, Muallim, Ahmet Halit (Yaşaroğlu) tarafından 1913-1918 yılları arasında İstanbul'da çıkarılan Talebe Defteri, Giridî Rahmi Bey tarafından yayımlanan Çocuk Yurdu önemli çocuk dergileri arasındadır. 1913-1914 yılları arasında Mehmed Zihni tarafından çıkarılan, haftalık ve resimlerle süslenmiş Çocuk Bahçesi dergisi ile 1914 yılında Tevfik Nureddin tarafından "Mini Mini Çocukların Arkadaşıdır" şiarıyla yayımlanan Çocuk Dostu dergisi de çocuklara yönelik dergilerin öncüleri arasındadır.

Tevfik Nureddin tarafından 1913-1914 yılları arasında haftalık olarak 75 sayı yayımlanan ve "çocukların fikirlerinin açılmasına çalışır millî mecmua" olan Çocuk Dünyası, çocuklara tiyatro sevgisini aşılamaaya çalışması bakımından diğer dergilerden farklıdır. Leon Lütfi tarafından çıkarılan ve başyazarlığını Baha Tevfik'in yaptığı, 1913-1914 yılları arasında yayınlanan Çocuk Duygusu dergisi de ilk kez "resimli roman" yayımlayarak bu alanda öncü olmuştur.

1908 Meşrutiyet'ile birlikte reklam ürünlerindeki çeşitlilik de artar. Bu dönemlerle ilgili bulduğum İllüstrasyonlu ürün katalogları, broşürler, ajandalar, reklam afişleri vb. reklam ürünleri henüz o dönemlerde bir grafik ürün çeşitliliğinin varolduğunu gösterir.

Meşrutiyet'in getirdiği basın özgürlüğüyle gazete ve dergilerdeki illüstrasyonlu duyuru ve tanıtılar büyük ölçüde artar. Bu arada ilancılık alanında istikbal gören bir kaç müteşebbis faaliyete girer ve 1909'da, günümüze kadar gelen ilancılık kollektif şirketi kurulur. Fakat sık sık batıp çıkan gazeteler ve birkaç yıl sonra patlayan Balkan ve I Dünya savaşlarının ekonomik hayatı felce uğratması basın özgürlüğünü ve reklamcılığı duraklatır, hatta eskisinden de geriye götürür.

I Dünya savaşlarının ekonomik hayatı felce uğrattığı bu yıllarda, Münif Fehim, pek çok illüstrasyonlu afiş üretir. Aynı yıllarda albüm resimleri ile kitap kapaklarını süsleyen illüstrasyonlar yapmaya başlar. O dönemlerde sahnelenen "İstanbul Efendisi" operetinin dekor ve kostümlerini bir albümde toplar. Daha sonra Leyla Saz Hanım'ın "Saray Hatıratı" adlı eserini illüstre eder.

Aynı yıllarda, 1914 yılında, Sanayi-i Nefise Mektebi Ali'sinde (Güzel Sanatlar Akademisi) Tezyinat Bölümünün açılması ile grafik tasarım konularında eğitim-öğretim başlar. Üç yıl sonraki bu bölümün içinde açılan Afiş atelyesinde Veber tarafından bugünkü anlamda grafik tasarım eğitime geçilir.

I.Dünya Savaşının hüküm sürdüğü dönemler Türk tarihindeki önemli yayıncılardan olan Sedat Simavi'nin ilk yayınlarını yayımladığı yıllardır. İlk dergisini 1916 yılında piyasaya süren Sedat Simavi'nin ilk illüstrasyonlu yayınları kadın ve salon dergisi İnci ve çocuk dergisi Hacı Yatmaz'dır. 8 Temmuz 1920'de İstanbul işgal altındayken Dersaadet adlı gazeteyi çıkartmaya başlar. İşgal güçlerinin hükümet eliyle yürüttüğü sansür sonucu Dersaadet 127. sayısında kapanır.

Ardından Payitaht gazetesini çıkaran Sedat Simavi, Haftalık resimli bir dergi olan Güteryüz'ü çıkarmaya başlar (1921-1923). Güteryüz'ün yanısıra bir kadın dergisi olan illüstrasyonlarla süslü Hanım dergisini yayımlar (1921), Yine aynı yıl İnci dergisini, Yeni İnci dergisi olarak tekrar yayımlanmaya başlar. Bununla da yetinmeyip Resimli Gazete adında, cumartesi günleri çıkan bir de siyasi gazete örgütler. Adından da anlaşıldığı gibi illüstrasyonların sıklıkla kullanıldığı bir gazetedir bu.

Aynı zamanda çizerlik ve klişecilik yönünde olan Sedat Simavi, sonraki yıllarda da bol resimli ve estetik değerlere sahip yayınlar yayımlamaya devam eder.

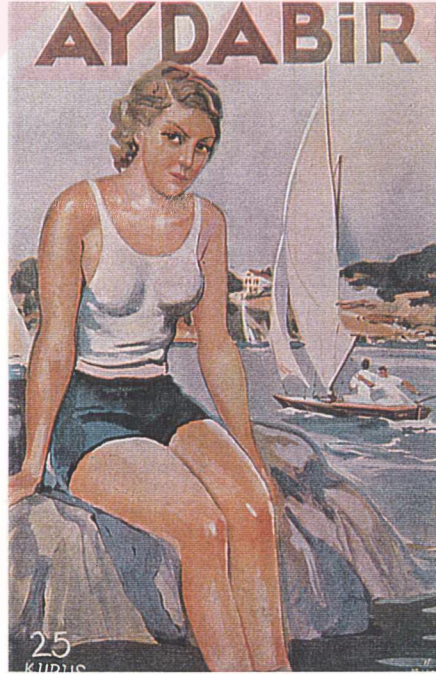
Sedat Simavi'nin, henüz Cumhuriyet'ten önce sergilediği renkli ve resimli zengin dergicilik anlayışı, Cumhuriyet sonrası yayıncılığa da ışık tutmuş, bir basamak olmuştur.

Hanım, 1921.

4- CUMHURİYET'İN İLANINDAN GÜNÜMÜZE TÜRK İLLÜSTRASYONU

1923'de Cumhuriyet'in ilanından sonra, büyük devlet kuruluşları, örneğin Devlet Demir Yolları, Denizyolları, Sümerbank, İnhisarlar idaresi (şimdiki Tekel), Kızılay, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kuruluşlar çalışmalarını geniş yığınlara duyurabilecek çok yönlü bir grafik ürün gereksinimiyle karşılaştılar. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla kapanan bu dönemin kısıtlı olanakları, bilinçsiz yöneticiler ve niteliksiz çizerler elinde yok oldu. Bu dönemde anımsanacak az sayıdaki sanatçılardan biri Cumhuriyet öncesi yaptığı çalışmalarla tanıdığımız Münif Fehim'dir. Münif Fehim Cumhuriyet sonrası, özellikle yaptığı dergi ve kitap kapağı illüstrasyonlarıyla dikkat çeker. Sanatçı çocuk kitapları için kapaklardan, reklam illüstrasyonlarına kadar geniş bir üretim yelpazesıyla izleyiciye ulaşır.

Ayda Bir Dergisi, illüstrasyon Münif Fehim, Temmuz 1936.

"Cumhuriyet'in ilk on yılı sonunda, Sanayi-i Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisi'ne dntg zaman bir afiş bölümü açılmasına karar verilir, bu bölümün başına, resim eēitimini tamamlayıp Paris'ten dönen Mithat zer ēretmen olarak tayin edilir. Mithat zer Paris'de bilhassa, memleketimizde henüz belirmemi bulunan afiş illustratrlg üzerinde çalışarak, bu yolda ıēır açmak ister."²³

Bu arada Cumhuriyetle birlikte ocuk yayıncılıēıda gelişir. Cumhuriyet sonrası Türk ocuk yayıncılıēının ilk çizerleri olarak Cemal Nadir, Ramiz Gökçe ve Ercüment Kalmık'ı kabul edebiliriz. Cemal Nadir ve Ramiz Gökçe karikatür, Ercüment Kalmık ise resimleriyle ocuk yayıncılıēını ilgi çekici ve cazip hale getirirler.

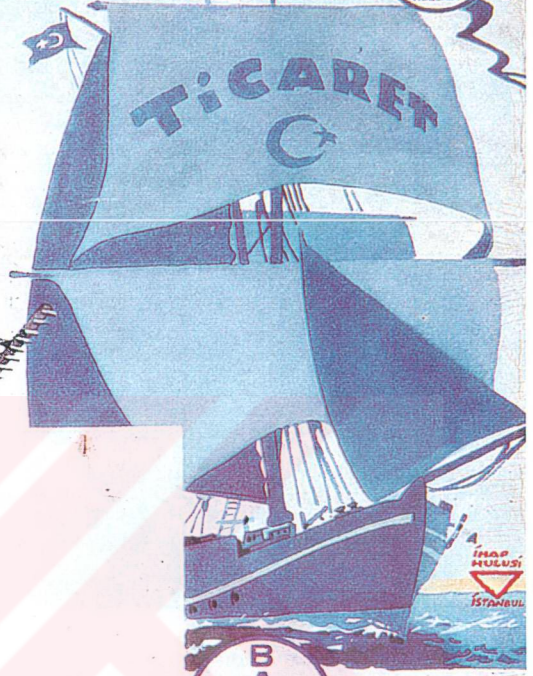
Bu dönemlerde anımsanacak diēer bir sanatçı İhap Hulusi'dir. Almanya'da eēitim görüp, 1925'te Türkiye'ye dönen İhap Hulusi, 1927'de kendi atölyesini açarak, çalışmalarına balar. Önceleri Akbaba dergisine illüstrasyonlar çizer. Bu alımaları, adının duyulmasını saēlar. Yaptıēı ilk reklam illüstrasyonunu, İzmirdeki bir di macunu firması için yapar.

İhap Hulusi, özellikle afiş sanatına öncülük eder. 45 yıl Tayyare Piyangosu'na (Milli Piyango), 35 yılda Tekel İdaresi'ne hizmet veren İhap Hulusi'nin, bilinmemesi en üzücü olan yapıtı; ülkemizde latin harfleriyle yazılan ilk alfabenin kapak dizaynı olan illstrasyonudur belki de. Bu illüstrasyonda, Atatürk'le manevi kızı lk ve yazı tahtası zerindeki "Atatürk" yazısı yer alır (1932).

²³BAYIK, Namık, "50 Yılda Grafik Sanatlar", Akademi Dergisi, 1974, sy.8, s.186-207.

» Bayer-Meister Lucius «

TAKVİMİ

Soğuk algınlıklarından
hususla gelen rahatsızlıklar
la ağrılarda hakiki

Romatizma
ağrıları ile fazla
çalışmaktan mütevel-
lit adale gerilmeleri

ASPIRİN tabletleri
seri ve kat'i bir-
tesirine sahiptir

Orsürük ses kısıklığı
balgam ve bilhassa kasaba
nezlesinde müessir-lezzetli
latif-tıbbi oksürük şurubu
olan KRESIVAL gayet emir

1931 Bayer takvimi, İhap Hulusi.

İhap Hulusi'nin ardından, özellikle 1938'den sonra, yalnız İnhizarlar İdaresi için çalışan Atıf Tuna gelir.

1940'larda, özellikle kitap kapağı illüstrasyonlarıyla Faris Erkman dikkat çekicidir. Faris Erkman kendine özgü, atılgan grafik anlayışıyla, düzeyli çalışmalara imza atar.

Rize çayları ile ilgili bir broşür kapağı, Atıf Tuna.

Kitap, dergi, gazete resimlemeciliği yakın yıllara dek nitelikli ürünler veremez. Çoğunlukla dış yayınlardan etkilenmeler, aktarmalar görülür. Bu alanda Cevat Şakir, Münif Fehim ve Ercüment Kalmık özgün çalışmalarıyla dikkat çekerler. Suavi, Firuz Aşkın, Ayhan Erer ve Oral Orhon gibi illüstratörler ise dış etkilere açık ürünleriyle kendilerini gösterirler.

*"18 yıl Berlin'de afiş ve moda resimleri öğrenimi ile uğraştıktan ve ayrıca Almanya'da afişçi olarak çalıştıktan sonra, II. Cihan Harbi'nin başlaması ile yurda dönen (1943), Kenan Temizan, Güzel Sanatlar Akademisi'nin moda resimleri bölümüne tayin edilir. O sıralarda Akademi'nin afiş atölyesini ressam Zeki Faik İzer yönetmektedir. Bu yönetime paralel, bir süre Kenan Temizan afiş atölyesindeki eğitime yardımcı olur."*²⁴

Kenan Temizan'dan bir film afişi çalışması.

²⁴ BAYIK, Namık, "50 Yılda Grafik Sanatlar", Akademi Dergisi, 1974, sy.8, s.186-207

Kenan Temizan'ın, özellikle Almanya'da yaptığı İllüstratif film afişleri dikkat çekicidir. Bu afişlerden biri "Karım Teresa" adlı Alman yapımı bir filme aittir. Kenan Temizan Türkiye'ye döndükten sonra da çalışmalarına devam eder. Bu çalışmalarından Türk Hava Yolları için yaptığı afiş en akılda kalıcı olanlarındandır.

Bu arada çocuk kitabı resimlemeciliğide yeni gelişmelere gebe dir. 1947'de Doğan Kardeş Dergisi kurulur. Böylelikle çizerlere kendilerini gösterme olanağı hazırlanır. Doğan Kardeş ile keşfedilen çizerlerden ilk akla gelenleri Mustafa Eremektar, Gevher Bozkurt, Selma Emiroğlu, Altan Erbulak ve Güngör Kabakçoğlu'dur.

Bu yıllar Mustafa Asher'in ilk illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Sanatçı 1948 yılında ilk kitap kapağı çalışmasını, Yankee Paşa adlı roman için hazırlar.

Bu yılı takiben, 1949 yılında, Türkiye'de İsveç ve Türkiye arasındaki güreş müsabakaları için bir afiş yarışması düzenlenir. Mustafa Asher yarışmada birinci olur. Bu afiş, güreş müsabakalarıyla ilgili yayımlanan ilk afiş olma özelliğine sahiptir.

1950 yılından itibaren Tabor'un Ölümü, Karakulak, Gökyüzü Ülkeleri gibi pekçok resimli hikaye kitabı hazırlar.

1950-53 yılları arasında Matbaacılık Meslek Lisesi'nde grafik resim öğretmenliği yapar. Aynı yıllarda okullar için resimli ünite dergileri hazırlar.

1953'de Almanya'nın Münih kentine, uzmanlık eğitimi almak üzere devlet tarafından gönderilir.

1955-58 yılları arasında Stuttgart Grafik Sanatlar Yüksek Okulu'nda öğrenim görür ve diploma alır.

1957 yılında Stuttgart'ta Prof.Walter Staehle ile beraber, Necati Cumalı'nın "Karakolda" isimli uzun şiirini el baskısı olarak gerçekleştirir. Sanatçı bu kitap için yüksek baskı tekniği ile oniki adet bastı resim kalıbı hazırlar.

1958-82 yılları arasında İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda özgün baskıresim sanatı ve kitap tasarı konularında öğretim üyeliği yapar.

1982 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde yardımcı doçentliğe başlar. 1983'de dekan yardımcısı, 1985'de dekan olan sanatçı, 1992 yılında emekli olana dek eğitmenliğe devam eder.

Fazıl Hüsni Dağlarca'nın Yanık Çocuklar Koçaklaması. Şiir kitabı kapağı, Mustafa Asher, 1975.

Bugüne dek pekçok kitabı illüstrasyonlarla süsleyen, bir dönemde Turizm Bakanlığı için folklorik illüstrasyonlar çalışan sanatçı, günümüze dek çoğunlukla özgün baskiresim ve resim sanatı üzerine eserler üretmiştir. Sanatçı çalışmalarını bugünde bu iki alanda başarıyla sürdürmektedir.

1957 yılında Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun öğretime açılmasıyla, grafik sanatlar alanında yoğun ve çağdaş bir sanatçı ve tasarımcı eğitimi veren yeni bir kurum devreye girer. Bölümün amacı "Grafik Tasarımcısı" yetiştirmektedir.

1960'dan sonra daha çok akademi çıkışlı grafikçilere rastlıyoruz. Grafik sanatının her dalda yoğun ve nitelikli uygulama biçimleriyle topluma açılmasında bu yıllarda gerçekleşir. *"Bunun başlıca sebebi, ülkedeki üretim çeşitlenmesi ve bunun sonucu olarak baş gösteren pazarlama olgusudur. Grafik sanatını, plastik sanatların bir türü olarak benimseyip ciddiye almış birkaç grafikçinin çabasıyla beslenen bu olgu, baskı tekniklerindeki yeniliklere ve sayıları hızla artan reklam ajanslarının deneyimleriyle de birleşerek zengin bir çeşitliliğe ulaşır."*²⁵

Matbaacılıkta ise yeni gelişmeler görülür. Tipo baskıdan ofset tekniğine geçilir. Yine bu yıllarda renkli basım girer Türkiye'ye.

Tüm bu gelişmeler, özgün kitap kapağı ressamlığını özendirmiş, bu alanda basım titizliğine paralel olarak bir kapak grafiğinin oluşması gözlenmiştir.

Tüm bu gelişmelerin yaşandığı bu dönemlerde, pek çok grafik sanatçısı önemli illüstratif çalışmalara imza atar. Bu sanatçılardan bazılarının şu şekilde sıralayabiliriz: Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden, Erkal Yavi, Bülent Erkmen, Aydın Erkmen, Fahri Karagözoğlu, Sadık Karamustafa...

1957'den beri grafiğin her dalında ürün veren, ama bugüne dek beşbinin üzerinde kitap ve dergi illüstrasyonu yaparak ünlenen Yurdaer Altıntaş, 60'lı

²⁵MADEN, Sait, "Ülkemizde Grafik Sanatının Dünü, Bugünü", Grafikler Meslek Kuruluşu Türk Grafik Sanatçılar Kitabı, İstanbul, 1989.

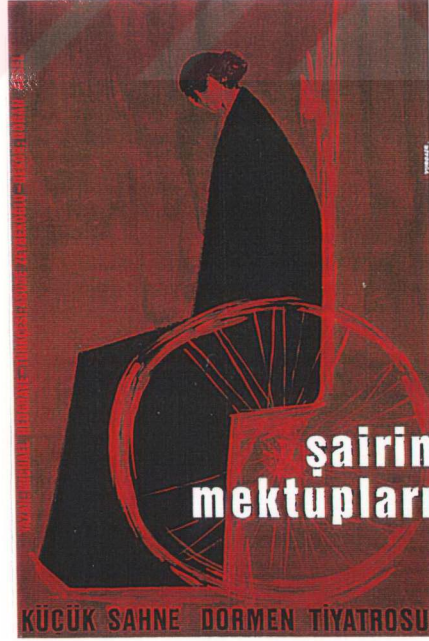
yıllarda çizmeye başladığı tiyatro afişleriyle yeni bir estetiğin uygulayıcısı olmuştur.

Yurdaer Altıntaş 1964'de Türkiye'nin ilk grafik sergisini gerçekleştirir. Bu sergi grafiğin yeni ve etkin bir dil olarak algılanması gerektiğini belirten öncü bir girişim olur.

Bugüne kadar yurtiçinde altı, yurtdışında beş kişisel sergi açan sanatçının eserleri yurtiçi ve yurtdışında pekçok karma sergide de yer almıştır.

Puldan afişe, dergi kapağından kitap kapağına kadar grafiğin pek çok dalında ödül sahibi olan sanatçının çalışmaları yurtdışında; Polonya Ulusal Müzesi, Connecticut Üniversitesi arşivi gibi önemli müze ve arşivlerde yer almaktadır.

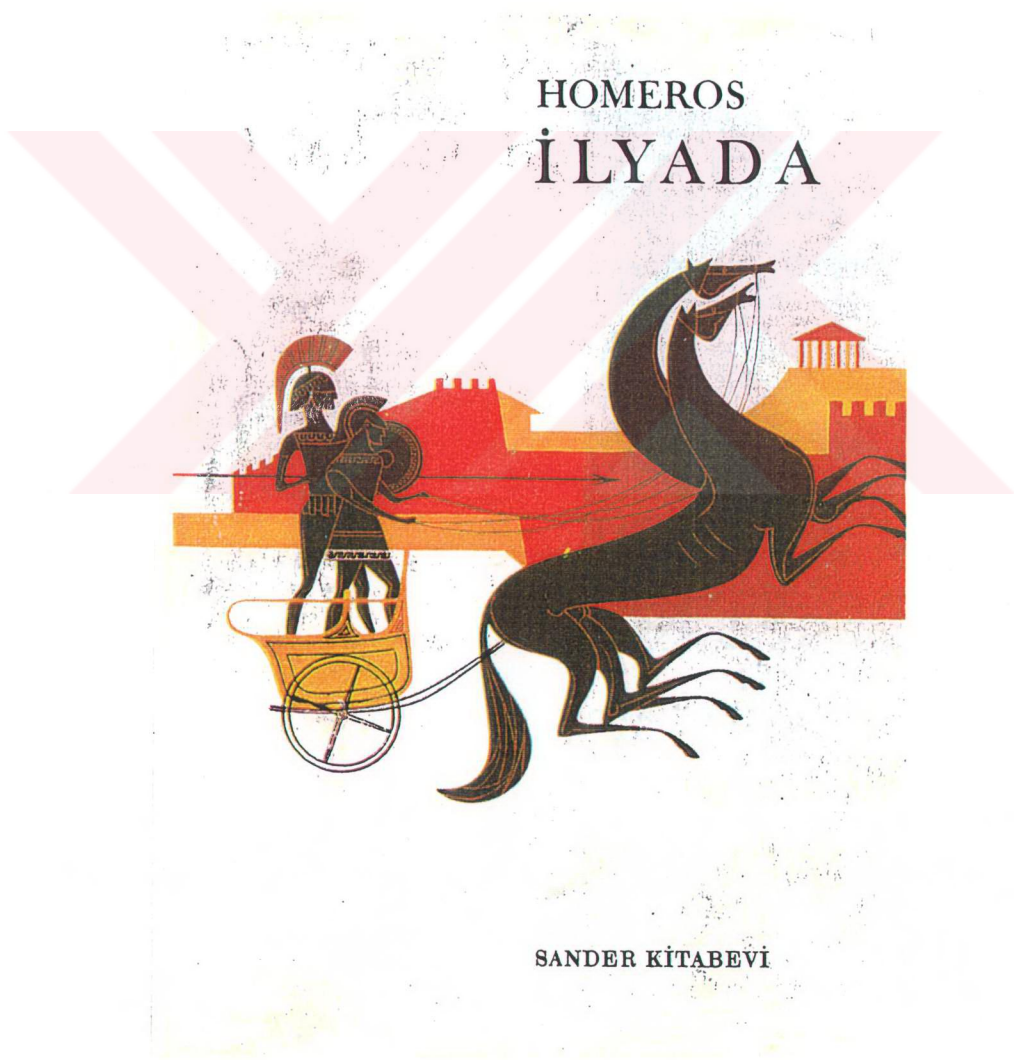
Çalışmalarına bugünde başarıyla devam eden sanatçı, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 1996'dan bu yana da bölüm başkanı olarak görev yapmaktadır.

Yurdaer Altıntaş'ın Dormen Tiyatrosu için yaptığı afiş çalışması, 1961.

1960'lı yıllarda Türk çocuk kitabı resimlemeciliğinin ilk resimli hikaye kitabı olan "Tembel Karakaçan" yayımlanır. İllüstratörü Mustafa Eremektar'dır. Milliyet dergisi için "Uzay Çocukları"nı çizen Mustafa Eremektar hem ressam, hem karikatürist, hem de çizgi roman çizeridir.

O dönemlerin önemli grafik sanatçılarından biri Sait Maden'dir. Sait Maden Bir çok kitap kapağı illüstrasyonu, dergi kapağı illüstrasyonu ve illüstratif afişe imza atar.

Sait Maden'den bir kitap kapağı çalışması.

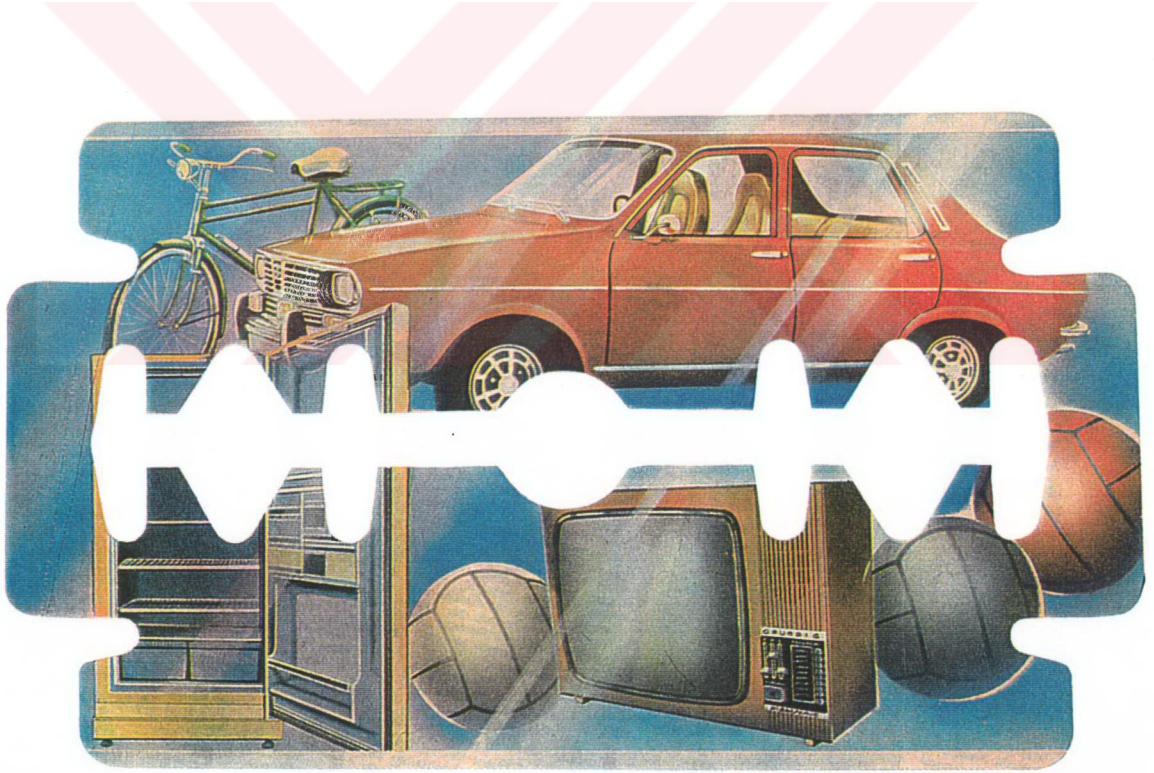
Mengü Ertel, grafik sanatının illüstrasyon elemanını yoğun bir şekilde kullandığı tiyatro afişleriyle ünlenir. Sanatçı 1968'de ilk kişisel sergisini açar ve bunu, sonraki yıllarda, yurt içinde ve yurt dışında başka sergiler izler.

Rigoletto Operası'nın afişi, Mengü Ertel, 1970.

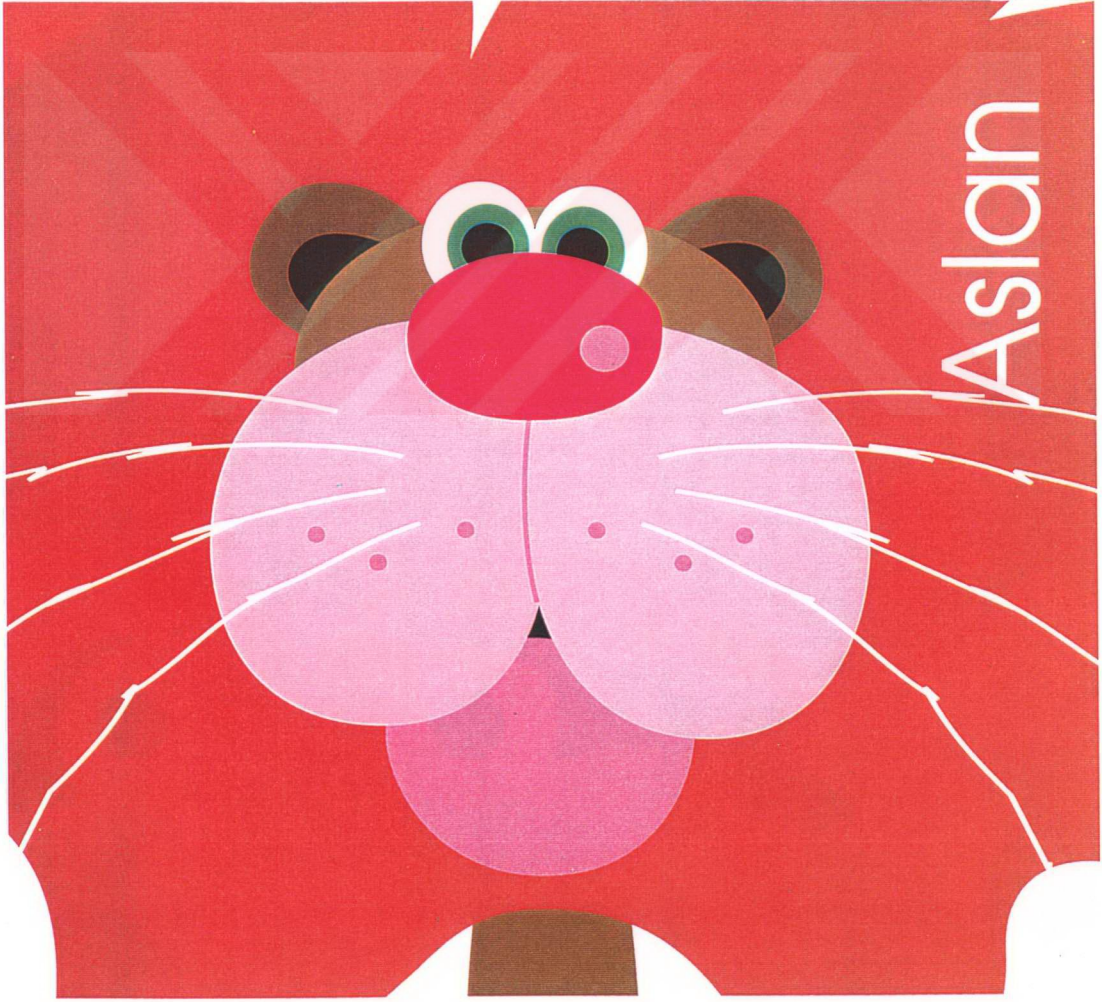
1960'lı yıllar İbrahim Bagatur'un ilk illüstrasyonlu çalışmalarını gerçekleştirdiği yıllardır. 1965 yılında henüz öğrenci olduğu yıllarda Rektas Reklam'da ilk reklam illüstrasyonlarını gerçekleştirir. 1971 yılında eğitim gördüğü Güzel Sanatlar Akademisi tiyatro dekorları bölümünden mezun olur. eğitimi dolayısıyla, okulda tiyatro dekorları için illüstrasyonlar çalışan sanatçı, 1970'de Radar Reklam'da çalışmaya başlar. 1975'e kadar çalıştığı bu ajansta Türkiye'deki ilk profesyonel renkli air brush çalışmalarını gerçekleştirir.

1975-80 yılları arasında Cen Ajans'da illüstratör olarak çalışan sanatçı, 1980 yılından beri kendi atölyesinde illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

İbrahim Bagatur'un Perma-Sharp için hazırladığı reklam illüstrasyonu, 1975.

1960'lı yıllarda illüstrasyon çalışmalarına başlayan bir başka grafik sanatçımız Sadi Pektaş'tır. D.G.S.A.'de grafik bölümünde lisans ve yüksek lisans eğitimini 1966 yılında tamamlayan sanatçı, henüz öğrenciyken bir ilaç firmasında grafikerlik yapmaya başlar. 1967 yılında Manajans'ta illüstratör olarak çalışmaya başlayan sanatçı, 1971-1979 yılları arasında aynı ajansta artdirectörlük yapar. 1979 yılında Ajans Ada'da çalışmaya başlayan sanatçı, ikibuçuk yıl burada çalıştıktan sonra 1981 yılında kendi reklam ajansını kurar. 1983'de Birleşik Reklamcılığın kurucuları arasına katılır.

Sadi Pektaş'ın resimlediği alfabe kitabından bir illüstrasyon, Eylül, 1997.

1987'den 1992 yılına kadar Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde illüstrasyon derslerine öğretim görevlisi olarak katılır.

1982 yılında hazırlamış olduğu Profilo Broşürü ile Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun en iyi illüstrasyon ödülünü alır. Aynı kurumdan 1985 yılında takvim illüstrasyonu dalında başarı ödülü kazanır.

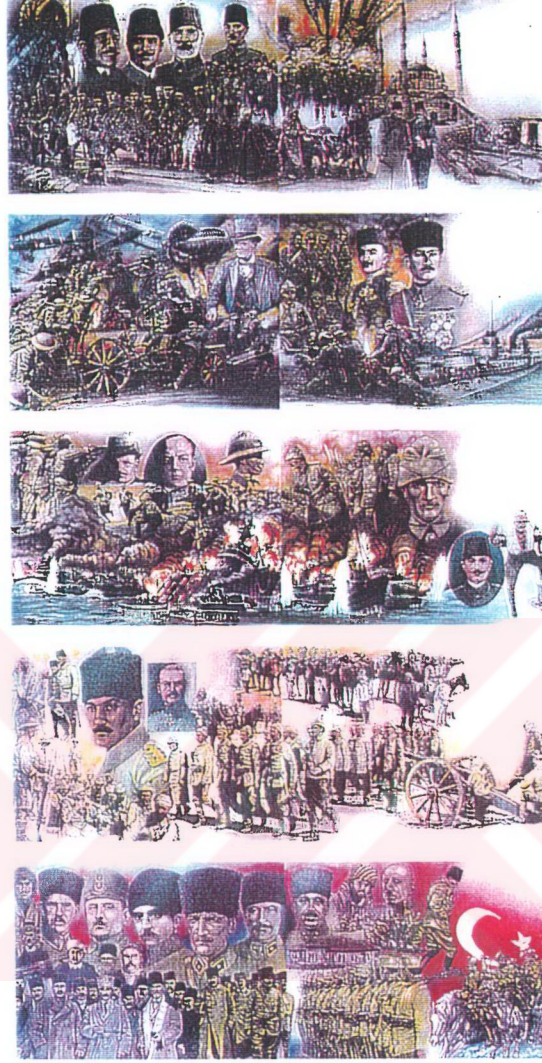
1997 yılında çocuklar için resimli bir alfabe kitabı hazırlar ve bu kitabı aynı yıl yayımlanır.

Sanatçı bugün kurucuları arasında olduğu Birleşik Reklamcılık'ta sanat yönetmeni olarak çalışmalarına devam etmektedir.

1967'den itibaren çalışmalarına başlayan Reha Yalnızcık, kitap kapağı illüstrasyonlarıyla ünlenir.

1967 yılında çalışmalarına başlayan bir diğer grafik sanatçımız Erkal Yavi'dir. 1968-69 ve I-II.Varşova Afiş Bienali'ne, 1970 IV.Bruno Grafik Sanatlar Bienali'ne katılır. 1970'li yıllardan itibaren kitap kapağı çalışmalarına ağırlık veren Erkal Yavi, birbirinden güzel kitap kapağı illüstrasyonu yapar. Ayrıca pek çok illüstratif afişe ve postere imza atan sanatçı, bugün kendi kurduğu ve sahibi olduğu Aks Ajans'ta, grafiğin pek çok dalında ürünler vermeye devam etmektedir.

Bu yıllar Aydın Erkmek'in illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. 1969-72 D.T.G.S.Y.Okulu Serbest Grafik ve İllüstrasyon Bölümü'nde Mustafa Asher'in asistanlığını yapar. Bu arada Fulmar Reklam Ajansı, 1975-76'da değişik reklam ajanslarında sanat direktörlüğü yapan sanatçı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde illüstrasyon konusunda öğretim görevlisi olarak çalışır. Tüm bu yıllar boyunca ajans çalışmaları dışında, özel müşterileri için illüstrasyonlar, illüstratif dergi ve kitap dizaynları, takvim çalışmaları üzerine ürünler verir. Sanatçı halen serbest çalışmalarına devam etmektedir.

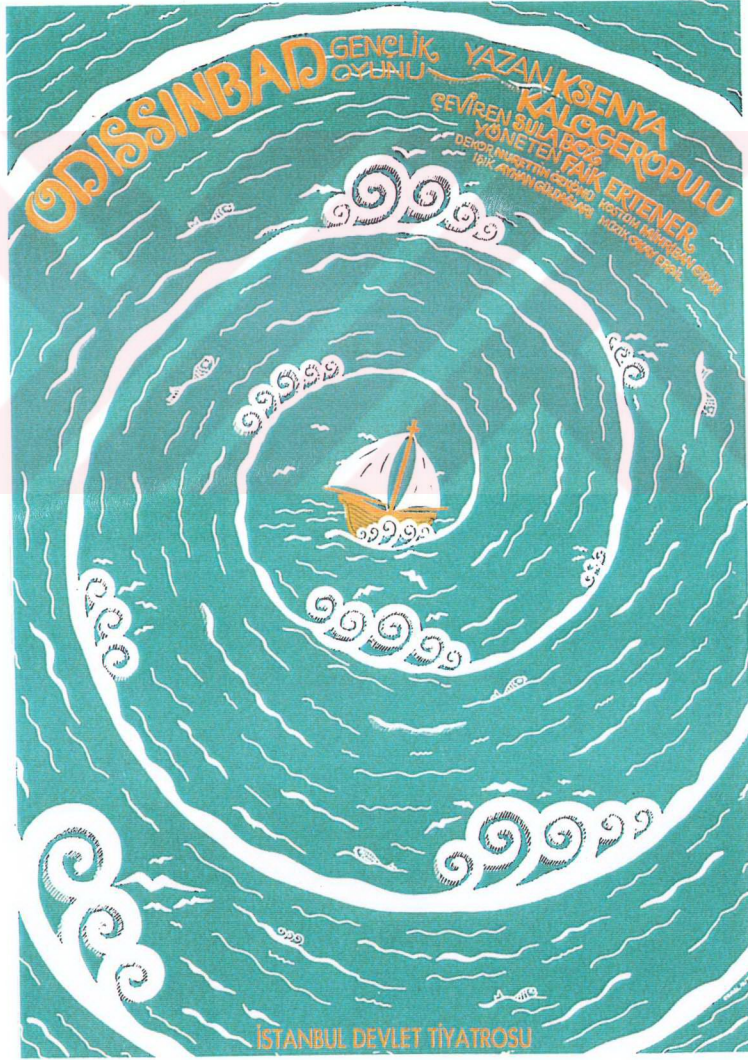
T.C.Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğü “cephelerden Kurtuluş Savaşına” albümünden, Aydın Erkmen, 1996.

1960'lı yılların son dönemleri Cemalettin Mutver'in grafik çalışmalarına başladığı yıllardır. D.G.S.A.'nden 1969 yılında mezun olan sanatçı, bugüne değin afişten, kitap kapağına, takvimden pul tasarımına kadar pek çok illüstratif çalışmaya imza atar. 1984-88 yılları arasında Uygulamalı El Sanatları Yüksek Okulu'nda proje hocalığı yapan sanatçı, 1986-87 yılları arasında da D.G.S.A.'nde öğretim üyesi olarak çalışır.

1974'den 1984'e kadar pekçok pul tasarımına imza atan sanatçı bu dalda UNITED NATIONS POSTAL ADMINISTRATION'un açtığı yarışmalarda dört kez birincilik ödülü alır.

1983-84'de 4.Grafik Ürünleri Sergisi büyük ödülü ve yılın en iyi grafik sanatçısı ödülünü alan sanatçı, 1995'de İhap Hulusi Afiş Özel Ödülü'nü alır.

Bugün 1972'den beri kendisine ait olan Tasarım Atölyesi'nde çalışmalarına devam etmektedir.

Cemalettin Mutver'den bir afiş çalışması, 1989.

1960'lı yıllardan itibaren, 1970'li yıllarda çocuk kitabı illüstratörü olarak etkinlik gösteren sanatçılardan, öğretim üyesi Prof. Mürşide İcmeli, resimlediği kitaplarda daha çok kent çocuğunu işler. İcmeli resimlerinde çocukların dikkatini çekecek renklere yer verirken, renk armonileriyle öykülerin içeriklerini destekler.

Resimli çocuk kitaplarında ülkemizde öncü bir rol üstlenen ve 1969'dan başlayarak, bu konunun toplumun gündemine girmesi için sürekli çaba harcıyan çizerlerimizden Can Göknil, 1969-74 yılları arasında New York'ta çocuk yayınları üzerine araştırmalar yapar. İlk Kitabı olan "Kirpi Masalı"nı bu ülkede yazıp resimler. *"Otuz'un üzerinde çocuk öyküsüne imza atan Göknil'in pek çok kitabı Hollandaca ve Almanca olarak yayımlanır. Okul öncesi çağına yönelik yayıncılığın yetersiz olduğu ülkemizde sanatçının bu yöndeki çabaları çok değerlidir."*²⁶

Gülfidan Çiftlikte adlı çocuk kitabından bir illüstrasyon, Can Göknil, 1992.

²⁶ERKMEN, Nazan, "Çocuk Kitabı Resimleri", Art Decor Dergisi, İstanbul, Nisan 1996, sy:37, s:184.

1970'lerde grafik sanatlara artan talep ve dolayısıyla illüstrasyon sanatına duyulan ihtiyaç, sadece bu yönde çalışmalar yapan, yeni grafik mezunu sanatçıların ortaya çıkmasına yol açar. İllüstrasyon yapmaya gönül vermiş, bu grafik sanatçılarına illüstratör denmeye başlanır.

İşte bu dönemlerde çalışmalarına başlayan illüstratörlerimizden Osman Kehri 1973 yılında Londra Madison Artists Studio'sunda illüstratör, daha sonra Türkiye'nin önde gelen reklam ajanslarında sanat yönetmeni olarak görev alır. İllüstrasyonun hemen hemen her dalında ürünler veren sanatçı 1978'den bu yana serbest illüstratör ve grafik sanatçısı olarak çalışmalarına devam etmektedir.

Aynı yıllarda Leyla Uçansu D.T.G.S.Y.O.Grafik Bölümü'nden mezun olur (1972). 1972-83 yılları arasında San Grafik'te çalışan sanatçı, 1983 yılından itibaren San Reklam'da sanat yönetmeni olarak görev yapar. 1970-87 yılları arasında yurtiçi ve yurtdışında pekçok sergiye katılan sanatçı, 1970 ve 1974 yılında Varşava Afiş Bienalleri'ne katılır. 1975 yılında Unesco'nun Paris ve Londra'da düzenlediği sergilere ve 1974-76-78-80-82-84-86 Bruno (Çekoslavakya) Grafik Bienalleri'ne katılır. 1986'da Çekoslavakya'da savaş afişleri üzerine yayınlanan kitapta bir yapıtı yer alan sanatçının Varşova Afiş Müzesi'nde bir afişi bulunmaktadır.

Yine bu yıllarda Öznur Kalender ünlenir. 1972'de Avrupa'ya gider. Eserleri 1978'de Pardon, Playboy ve Lui'de yayınlanır. 1979'da ilk eserlerini Galeri Nauhausen (Münih)'de açar. Daha çok kolaj tekniğini benimseyen sanatçı, 1980'li yıllarda Türkiye'ye döner ve çalışmalarına Hürriyet Gazetesi'nde devam eder.

İllüstrasyon çalışmalarına 1970'li yıllarda başlayan sanatçılarımızdan biride Mustafa Delioğlu'dur. 1975 yılında illüstratör olarak çalışmalarına başlayan ve aynı zamanda resim sanatıyla da profesyonel olarak ilgilenen sanatçı, sayısız çocuk kitabı illüstrasyonu, kitap(roman) kapağı illüstrasyonu ve illüstratif afişe

imza atar. Sanatçının bazı eserleri İngiltere ve Amerika'da da yayımlanır. Amerika'da yayımlanan eseri "Sleep Rhymes" adında bir ninni kitabıdır (1994).

Mustafa Delioğlu, yaptığı çalışmalarından dolayı 1990 yılında Türk Çocuk Vakfı tarafından hizmet ödülüne layık görülür. Sanatçı kitap(roman) kapağı illüstratörlüğü ve çocuk kitabı resimlemeciliği çalışmalarına halen devam etmektedir.

Mustafa Delioğlu'nun resimlediği Küçük Kertenkele adlı çocuk kitabının kapağı,

1970'li yıllar Türk illüstrasyon sanatının en önemli sanatçılarından biri olan Selçuk Demirel'in sanat hayatına başladığı yıllardır. Selçuk Demirel ilk çizimlerini 1973 yılında lise öğrencisiyken yayımlar. Selçuk mimarlık öğrenimine devam ederken önemli gazetelerde çizimlerini yayımlamayı sürdürür (1974-78).

1978 yılında Paris'e yerleşir, o tarihten bu yana Le Monde, Le Monde Diplomatique, Le Nouvel Observateur gibi dergi ve gazetelerde çizmeye başlar. Selçuk'un eserleri kitap ve dergi kapaklarından kendi desen albümlerine, kartpostallardan afişe ve çocuk kitaplarına kadar büyük çeşitlilik gösterir.

Selçuk Demirel'in 1990 yılında, Fransız Le Nouvel Observateur dergisine kapak olan bir çalışması.

1984'den bu yana basına dönük çalışmalarını yoğunlaştıran Selçuk aynı zamanda Avrupa ve Japonya'da kitaplarını yayımlamakta, Türkiye, Fransa, Almanya ve İtalya'da sergiler açmaktadır.

Emre Senan, grafik çalışmalarına 70'li yıllarda başlayan önemli grafik sanatçılarımızdandır. Sanatçı 1975 yılında D.G.S.A. Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'ndan mezun olur. Eğitim yıllarında bir süre İstanbul Reklam'da çalışır. 1975 yılında aynı okulda asistanlığa başlar ve aynı zamanda bir çizgi film atölyesi kurar. 12 Eylül 1980'de asistanlığı bırakır.

Sanatçı günümüze dek pek çok çocuk kitabı illüstrasyonu, gazete, dergi illüstrasyonu, kitap kapağı illüstrasyonları, çok sayıda plak, cd kapağı illüstrasyonu ve reklam illüstrasyonları gerçekleştirir.

1994 yılından beri Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde eğitmen olarak görev yapan sanatçı, günümüze dek Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun açtığı hemen hemen bütün sergilere katılır.

Çizgi filmcilik yönü olan ve bu konuda Kültür Bakanlığı'nın açtığı yarışmalarda ödül kazanan sanatçı, bir dönem Yorum A.Ş.'nin kuruluşuna katılır ve reklamcılık yapar. Son olarak Klan İletişim'in kurucu ortağı olur. Ortağı olduğu bu şirkette bugün yaratıcı yönetmen olarak görev yapmakta ve grafik çalışmalarına devam etmektedir.

1970'li yıllarda çalışmalarına başlayan önemli illüstratörlerimizden bir Şahin Karakoç'tur. İlk olarak Grafik Basın Ajansı'nda altı ay çalışan sanatçı, 1976-78 yılları arasında Hayat Mecmuası'nda hikayeler resimler. 1979-84 yılları arasında Almanya'nın Bastei, Heyne, Marken, Zauber ve Kolter Yayınevleri'ne 300'e yakın dergi kapağı resimleyen sanatçı, aynı zamanda 1991'de kurulan İllüstratörler Derneğinin kurucu üyelerindedir.

Sanatçı günümüze dek Altın Kitaplar, İnkılap Yayınevi, E Yayınları gibi pekçok yayınevine 1500'e yakın kitap kapağı hazırlar. Birçok gazete ve dergiye öykü illüstrasyonları çizer.

Bugüne kadar 200'den fazla video ve film afişi illüstre eden sanatçı, son dönemlerde daha çok reklam sektörüne illüstrasyonlar üretmektedir.

Fazla büyüttüğümüzü
düşünüyorsanız, haklısınız.

Evet, haklısınız. Çünkü, küçük ya da büyük her türlü tasarruflarınızı en iyi şekilde değerlendirmek... yüksek kazanç döndürmek... birikimlerinizi daha da büyütmek, bizim işimiz. VakıfBank Menkul Kıymet Merkezleri, yurtta ve dünyadaki gelişmeleri çok yakından izler; piyasaların bu gelişmelerden nasıl etkileneceğini önceden görerek, yatırımlarınızı doğru yönlendirmenizi sağlar. Bu nedenle VakıfBank Menkul Kıymet Merkezleri, 1995 yılında İMKB'deki işlem hacmiyle bankalar arasında birinci sırada yer almıştır. Bu başarının kazanılmasında iki önemli etken vardır: 1. Deneyimli ve uzman kadro. 2. Yurtiçi ve yurtdışı piyasaları yakından izlemeye olanak sağlayan teknolojik donanım. VakıfBank Menkul Kıymet Merkezleri'nde piyasaların nabzını zamanında tutar ve her zaman daha fazla kazanırsınız.

Gelin VakıfBank Menkul Kıymet Merkezleri'ne, tasarruflarınız daha fazla kıymetlenсин.

VakıfBank
21. Yüzyıl Bankacılığı

VakıfBank Menkul Kıymet Merkezleri Adana: Tel: (0322) 438 30 41 Ankara: Tel: (0312) 468 07 40 Antalya: Tel: (0242) 248 24 83 Bursa: Tel: (0224) 225 14 40 Denizli: Tel: (0254) 241 29 30 Eskişehir: Tel: (0322) 443 19 00 İstanbul: Tel: (0442) 215 21 04 Gaziantep: Tel: (0342) 220 14 40 İstanbul: Tel: (0212) 294 13 90 Uluslararası MEN İstanbul: Tel: (0212) 232 13 34 Konya: Tel: (032) 350 84 33 Mersin: Tel: (0324) 238 22 03 Samsun: Tel: (0462) 432 47 11

Şahin Karakoç'un Vakıfbank basın reklamları için hazırladığı illüstrasyonlarından biri.

1970'li yıllarda grafik çalışmalarına başlayan grafik sanatçılarımızdan biri Sadık Karamustafa'dır. 1975-76 yılları arası USG A.Ş.'de tasarım danışmanı olarak çalışan sanatçı, pekçok yarışmada ve Grafikerler Meslek Kuruluşu Grafik Ürünler Sergisi'nde ödüller kazanır.

İlüstratif afiş çalışmalarıyla ünlenen sanatçı, 1982-84-86-88 ve 90 yıllarında Bruno Grafik Bienallerine (Çekoslovakya), 1984'de 10.Afiş Bienaline (Polonya), 1989'da Lahti Afiş Bienaline katılır. 1988 yılında Grenoble'da bir afiş sergisi açar. 1990'da Grenoble'da uluslararası bir sanat ve tasarım organizasyonu olan "Façade Imaginaire"e katılan sanatçı, 1991'de Montreal'de düzenlenen Icograda Kongresi'ne katılır. Sanatçı 1979'dan beri kendi atölyesinde serbest tasarımcı olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Önemli grafik sanatçılarımızdan Haluk Tuncay, 1979 yılında D.T.G.S.A. Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'ndan mezun olur. 1978'den itibaren çeşitli ajanslarda grafik tasarımcısı ve sanat yönetmeni olarak çalışır.

Günümüze dek grafik tasarımın çeşitli dalları için illüstrasyonlar üreten sanatçı, 1985-90 yılları arası G.M.K. sergilerinden illüstrasyon dalında ödüller alır.

Bazı çalışmaları yurtiçi ve yurtdışı sergilerde de yayımlanan sanatçı, 1995 yılından beri Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde illüstrasyon öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

1970'li yılların sonlarına doğru illüstrasyon çalışmalarına başlayan Saadet Ceylan, 1979 yılında D.T.G.S.Y.O.'dan mezun olur. Aynı yıl ilk resimlediği çocuk kitabı olan Cücelerde Büyür yayımlanır.

Günümüze dek 20'yi aşkın yayıneviyle çalışan sanatçı, dergiler, ders kitapları ve çocuk kitapları için illüstrasyonlar yapar.

Bugüne dek yedi karma sergiye katılan sanatçı, bugün de çocuklara yönelik illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

Saadet Ceylan'ın resimlediği Kızamık Olan Fil adlı kitabın kapak illüstrasyonu,

Uçarbalık Yayınları, 1996.

1978 yılında D.T.G.S.Y.O.'dan mezun olan Ahmet Özler, 80'li yıllarda dergi, kitap kapağı illüstrasyonları çalışır. 1981 yılında Man Ajans'da illüstratörlük yapmaya başlayan sanatçı, özellikle 1990'dan bu yana tamamen reklam illüstrasyonları üretir. 1991 yılından itibaren profesyonel olarak bilgisayar destekli illüstrasyon çalışmalarına başlar. Bugün 1981 yılından beri çalıştığı Man Ajans'da illüstratörlük görevini başarıyla sürdürmektedir.

Lisans eğitimini, İ.D.T.G.S.Y.O.Grafik Bölümü'nde yapan Sema Ilgaz, henüz öğrencilik yıllarında kitap, roman kapağı illüstrasyonları ve çocuk dergileri için illüstrasyonlar çalışır.

1980 yılında 1978 yılında mezun olduğu İ.D.T.G.S.Y.O.Grafik Bölümü'nde Mustafa Aslier atölyesinde asistan olarak göreve başlar. 1980-85 yılları arasında İş Bankası Kumbara Dergisi için illüstrasyonlar çalışır.

Sanatçının profesyonel olarak özgün baskıresime olan ilgisi, illüstrasyon çalışmalarında da kendini gösterir. Mono tipi baskı üzerine, serbest boyama tekniklerini uygulayarak pekçok çalışmaya imza atar.

Günümüze dek pekçok çocuk kitabı resimlemesi ve kitap kapağı illüstrasyonları hazırlayan sanatçı, bugün M.Ü.G.S.F.Grafik Bölümü'nde Doçent olarak görev yapmaktadır.

Vasconzelos'un Kardeşim Rüzgar, Kardeşim Deniz kitabı için kapak illüstrasyonu, Sema Ilgaz, 1990.

1979 yılında Güzel Sanatlar Akademisi Bedri Rahmi Eyüboğlu atölyesinden mezun olan Zeki Dinlemiş, 1980 yılında Cen Ajans'da grafikerliğe ve illüstratörlüğe başlar. 1983 yılında Detay Grafiği kuran sanatçı, o günden bu yana illüstrasyonun hemen hemen tüm dallarında ürünler verir.

Ayrıca İllüstratörler Derneği'nin kurucu üyelerinden olan sanatçı, Rotovision'un düzenlediği illüstrasyon yarışmasında mansiyon alarak, Art Directors, Index To Illustration Graphics and Design adlı kitapta yer almaya hak kazanır (1984).

Zeki Dinlemiş'den bir illüstrasyon çalışması.

1980'li yıllarda çalışmalarına başlayan bir diğer çocuk kitabı illüstratörümüz, Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Doç.İsmail Kaya'dır. D.T.G.S.Y.O.'nu 1981'de bitiren Kaya, yurtiçi ve yurtdışında kişisel sergiler açar. "Sadece Mor Rengi Seven Kral" adlı kitabı yazıp resimleyen sanatçının bu kitabı, Hollanda'da üç dilde yayınlanır, resimleri 1991'de Rotterdam Merkezi Kütüphanesi'ndeki özel sergide yer alır. *"Tahran Uluslararası Çocuk kitabı illüstrasyonları sergisinde Nürnberg (Almanya), Cannes (Fransa), Pretorya (Güney Afrika), Rotterdam Autoped Müzesi'nde (Hollanda) düzenlenen illüstrasyon bienallerinde Türkiye'yi temsil eder."*²⁷ Sanatçının resimlediği pek çok kitap Türkiye ile birlikte pek çok ülkede yayımlanır.

Kıvılcım Elçin 1980'li yıllarda illüstrasyon çalışmalarına başlayan illüstratörlerimizdendir. Sanatçı 1979'a kadar Tekstil Sektöründe desinatör olarak çalışır. 1981'den itibaren Tercüman Gazetesi ve Kervan Matbaası'nda kitap kapağı ve dergiler için illüstrasyonlar yapar.

Bugün 1985'de kurduğu kendi atölyesinde, yoğunlukla reklam sektörü olmak üzere, illüstrasyon çalışmalarına devam etmektedir.

1980'li yıllar Ferit Avcı'nın illüstrasyon çalışmalarına başladığı yıllardır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim İş Bölümü'nden 1979 yılında mezun olan sanatçı, 1980-83 yılları arasında İstanbul Bayrampaşa Yıldırım Orta Okulu'nda resim öğretmenliği yapar.

1984'de Koza Yayınları'yla basında çalışmaya başlayan sanatçı, daha sonra sırasıyla Milliyet, Gelişim ve Hürriyet Yayınları'nda çalışır. Çalışmalarını çocuk dergileri üzerinde gerçekleştiren sanatçı, pekçok dergide illüstratörlük ve yazı işleri müdürü olarak görev yapar.

²⁷ Y.a.g.e. s.185.

Kasım 1993'de Tüyap Fuarı'nda "Sevgi Çizgileri" adlı çocuk illüstrasyonları karma sergisine katılır. Aynı sergi 1994 yılı boyunca Almanya'daki kentleri dolaşır.

1995'de Kültür Bakanlığı'nın açtığı çocuk kitapları yarışmasında "Kırmızı Fili Gördünüz mü?" adlı eseriyle büyük ödülü alır.

Günümüze dek pekçok çocuk kitabı illüstrasyonuna imza atan sanatçı, bugün Atlas Dergisi'nde illüstratör olarak görev yapmaktadır.

Ferit Avcı'nın yazdığı ve resimlediği, Kırmızı Fili Gördünüz mü? adlı çocuk kitabının kapak illüstrasyonu, 1996.

1980'li yıllardan itibaren çalışmalarına başlayan Feridun Oral, Türkiye'yi yurtdışında da temsil eden önemli çocuk kitabı illüstratörlerimizdendir. "1985'de İDGSA'yı bitiren Oral, Redhause, Öğün ve Eskinazi (Milano) yayınevleri için kitaplar resimler. Anadolu tanrıları betimlemeleriyle ilk kez 1986'daki Bologna Çocuk Kitapları Fuarı'na girmeyi başaran sanatçı, 1991'de Padova Pinokyo Resimleme Fuarı'nda, 1992'de Bologna Fuarı'nda, aynı yıl 5.Barcelona Çocuk Kitapları İllustrasyon Sergisi'nde ve 1995 Bratislava Bienali'nde Türkiye'yi temsil eder. Öyküsü de kendisine ait olan Böğürtlen Cini ve Sarı Gaga adlı eserleriyle UNESCO tarafından düzenlenen Noma Concours/Çocuk Kitabı Resimleme Bienali'nde "Runnurs Up" ödülünü alan sanatçının pek çok kitabı İsviçre ve Avusturya'da basılır."²⁸

Kirpi ve Kestane masalından bir illüstrasyon, Feridun Oral.

²⁸ERKMEN, Nazan, "Çocuk Kitabı Resimleri", Art Decor Dergisi, İstanbul, Nisan 1996, sy:37, s:184.

İllüstrasyon çalışmalarına 1980'li yıllarda başlayan sanatçılarımızdan Nazan Erkmen, lisans, yüksek lisans ve dottora eğitimini Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tamamlar, aynı fakültede asistan olarak çalışmaya başlar. Bugün Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışan Nazan Erkmen, günümüze dek 11 kişisel sergi açtı. Yurtdışında 15'in üzerinde sergi ve bienale katılmaya hak kazandı.

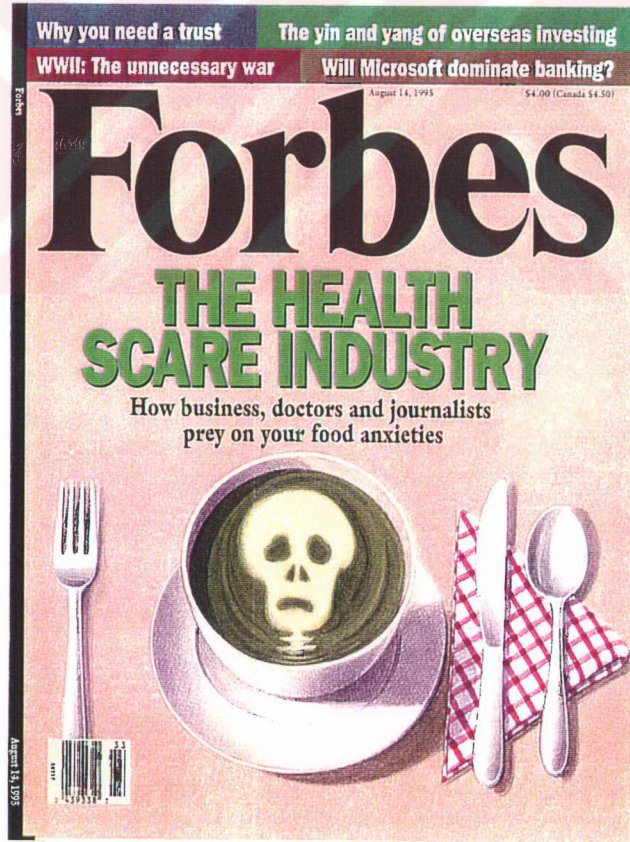
40'ın üzerinde çocuk kitabı resimleyen sanatçı, pekçok kitap kapağı ve afiş çalışmasına imza attı. Geçen yıl (1997) illüstrasyonları Uluslararası İntecept pulu ve kartpostal olarak basılan sanatçının afiş ve kitap resimleme konusunda yurtiçi ve yurtdışında pek çok ödülü bulunmaktadır.

Ormanın İyilik Meleği adlı çocuk kitabından bir illüstrasyon, Nazan Erkmen, 1995.

1980'li yıllar Türk illüstrasyon sanatının önemli isimlerinden Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun çalışmalarına başladığı yıllardır. Ekşioğlu çalışmalarına, öğrencilik yıllarında yaptığı karikatürler ile başlar ve yarışmalardan ödüller alır. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 1981 yılında asistanlığa başlayan sanatçı, kişisel olarak illüstrasyon ve karikatürlerle ilgilenir. 1984 ile 1991 yılları arasında Hürriyet Gösteri Dergisi edebiyat bölümü için illüstrasyonlar hazırlar. 1988'de reklam ajanslarından gelen talep üzerine, reklam piyasasına illüstrasyonlar yapmaya başlar. Ayrıca Almanya, Belçika ve Amerika için çalışmalar yapan Ekşioğlu'nun pek çok çalışması bu ülkelerde yayımlanır.

Amerika'nın dünyaca ünlü dergisi The Newyorker ve Fobes'e kapak illüstrasyonu hazırlar.

Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun, Amerikan Forbes Dergisi'ne kapak olan illüstrasyonu, 1995.

Günümüze dek yurtiçinde ve yurtdışında toplam on kişisel sergi açan sanatçı, bugün Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyesi olarak görev yapmakta ve profesyonel olarak illüstrasyon çalışmalarına başarıyla devam etmektedir.

1986'da İ.D.G.S.A. Grafik Bölümü'nden mezun olan Erol Güneş, henüz öğrenciyken çeşitli ajanslarda grafiker olarak çalışır.

1989 yılında vatani görevini bitirir ve illüstratör olarak çalışmaya başlar. Birçok ajansla çalışan sanatçı, 1996 yılında bilgisayar destekli illüstrasyon çalışmalarına başlar. Bugün kendine ait olan atölyesinde reklam illüstrasyonları üretmeye devam etmektedir.

Erol Güneş'ten bir illüstrasyon çalışması.

Çalışmalarına 1980'li yılların sonlarında başlayan Kaan Atsüren henüz öğrenciyken Pars Mc.C. ajansta illüstratör olarak çalışır. 1991'de Mimar Sinan Üniversitesi'nden mezun olan sanatçı, 1993 Temmuz'undan sonra profesyonel olarak bilgisayar illüstrasyonu yapmaya başlar. O dönemden beri yoğunlaşarak çalışmalarına devam eden sanatçı, yoğunlukla reklam sektörü için çalışmaktadır.

Grafik sanatların illüstrasyon elemanını, hazırladığı grafik tasarımların bir parçası olarak sunan sanatçı, bugün de kendine ait olan atölyesinde çalışmalarına devam etmektedir.

Kaan Atsüren'e ait bir çalışma.

1990'lı yıllar pekçok illüstratörün Bilgisayar (Macintosh) destekli illüstrasyonlar yapmaya başladığı yıllardır. Özellikle air brush çalışan illüstratörler, Macintosh'la bu çalışmayı daha temiz ve çabuk halledebileceklerini görererek, air brush'ı bir bir bırakmaya başlarlar. Bu illüstratörlere örnek olarak İbrahim Bagatur, Ahmet Özler, Erol Güneş gibi illüstratörleri gösterebiliriz.

Görsel çözümler üreten güçlü bir anlatım aracı olarak kullanılan illüstrasyonlar, günümüzde tanıtım, basın, yayın, reklamcılık sektörünün vazgeçilmez bir ögesidir. Sanayileşmiş toplumlardaki profesyonel illüstratörler, telif hakları yasaları ve birtakım yaptırımlarla korunmuş olarak etkinliklerini sürdürmektedirler. Ne yazık ki ülkemizde profesyonel illüstratörler, hala çözümsüz bırakılmış hukuksal sorunlar, çağdışı mevzuat ve yıldırıcı bürokratik işlemlerle karşı karşıya bırakılmıştır. Bu olumsuz koşullar, meslek sahiplerinin işverenler karşısında pasif, etkisiz ve küskün kalmalarına yol açmaktadır.

İllüstratörler Derneği işte böyle bir ortamda 1993 yılında profesyonel illüstratörlerin bir araya gelerek mesleki etkinliklerini örgütlü olarak, demokratik işbirliği ve dayanışma zemininde kurumlaştırmaları amacıyla kurulur.

Kısıtlı olanaklarla geliştirilmeye çalışan bu örgütlenme girişimi, 26 Nisan- 5 Mayıs 1995 tarihleri arasında Taksim Atatürk Kültür Merkezi Sanat Galerisi'ndeki sergi ile ilk meyvesini verir. Bu sergiyi 18 Kasım- 2 Aralık 1996 tarihleri arasında Taksim Sanat Galerisi'nde seksensekiz illüstrasyonla 2. sergi izler.

Üyelerini piyasaya tanıtmak, birbirleriyle kaynaştırmak ve yardımcı olmak amacıyla kurulan dernek, bugün de çalışmalarına devam etmektedir.

SONUÇ

Başlangıcından günümüze Türk illüstrasyon sanatını incelediğimizde, bu tarihin Uygur Türkleri'ne kadar uzandığını görüyoruz. Uygur Türkleri'nden sonra Artuklular'la, Selçuklular'la ve Osmanlılar'la devamlılık gösteren Türk kitap resimlemeciliğinde, 19.yüzyılın ikinci yarısına dek ağırlıklı olarak kullanılan teknik, minyatür tekniğidir. 18.yüzyılın sonlarında ilk Türk matbaasının kuruluşu ile basım yoluyla elde edilen desimli kitaplar birbiri ardına yayımlanmaya başlar. Basım yoluyla elde edilen resimli kitaplar fazlaştıkça minyatürle el yazması kitaplarda azalmalar görülür. 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren minyatürlü kitap üretimi sona erer ve yerini basım yoluyla üretilen kitaplara bırakır. Böylelikle batı sanatı etkisindeki yeni Türk kitap resimlemeciliği, minyatür sanatının yerini almış olur. 19.yüzyılın ortalarından itibaren illüstrasyonun kullanım alanı genişlemeye başlar. Gazetelerde ilk resimli ilanlar görülmeye başlanır. Resimli kartpostallar yayımlanır, resimli kitaplar üretilir.

Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte gazete ve dergilerdeki tanıtı ve duyurular artar, yayınlardaki çeşitlilik ve kalitede artış olur.

Reklam ürünlerindeki çeşitlilik artar, bu da grafik sanatların dolayısıyla, illüstrasyonların kullanım alanının genişlemesine yol açar.

I.Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda ekonomik hayatı felce uğratmasıyla reklamcılık olumsuz etkilensede, birkaç yayıncının çabasıyla resimli gazete ve dergiler yayımlanmaya devam eder.

Cumhuriyet'in ilanı ve 1928 harf devrimi ardından, grafik sanatlara karşı büyük bir talep oluşur, birbiri ardına, basın reklamları, kitap kapağı çalışmaları yapılır ve özellikle afişçilik çok yaygın bir kullanım alanına kavuşur. Bu durum 1950'lere kadar sürer.

1960'larla birlikte, daha çok akademi çıkışlı grafikçilere rastlıyoruz. Bu yıllarda yavaş yavaş köy nüfusunun şehir nüfusuna kayması, burjuvazinin oluşması, genel kültürdeki artış, batılı yaşam tarzının Türk insanı üzerindeki etkisinin estetik değerlere olan ihtiyacı artması, tanıtım ve kültür ihtiyacını çoğaltmış, birbiri ardına yeni reklam ajansları ve yayınevleri kurulmuştur.

Matbbacılıkta köklü gelişmelerin yine bu yıllarda gerçekleştiğini görürüz. Ülkemizde tipo baskıdan ofset tekniğine geçiş ve renkli basım bu yıllarda gerçekleşir.

Tüm bu gelişmelerin illüstratif çalışmaları özendirildiğini, pekçok grafik sanatçısının bu yönde çalışmalar verdiğini görüyoruz.

1960'lı yılları, artistik açıdan incelediğimizde, 1920'lerde bu yıllara kadar geçen süreç içinde, özellikle 1950'lere kadar, realist çalışmaların yoğunluk kazandığını görürüz. Bu durum özellikle afiş sanatı ve kitap kapağı çalışmalarında kendini göstermektedir. Kişisel tarz ve üsluplarda üretilen illüstrasyonlar çoğalır ve böylelikle gerçek hayatın taklit ve görüntüleri, yerini artık o hayatın yaratıcı yorum ve anlatımlarına bırakır.

1970'li yıllara geldiğimizde, özellikle yayıncılıkta, 1960'lı yıllarda oluşmaya başlayan tarz ve üslup üretme isteğinin, bu yıllarda da artarak devam ettiğini görüyoruz.

Bu yıllarda grafiğin her dalında ürünler veren grafik sanatçıların yanında, sadece illüstrasyon yapmaya gönül vermiş sanatçılara da rastlanmaya başlanır. Sadece ve çoğunlukla illüstrasyon üreten bu kişilere illüstratör veya illüstrasyon sanatçısı denmeye başlanır.

1980'li ve 90'lı yıllarda, gerek reklamcılıkta, gerek yayıncılıkta büyük bir teknik, tarz ve üslup çeşitlenmesi olmuş, illüstrasyonun kullanım alanı genişlemiştir. Nüfus artışı, ekonomik ve sosyal gelişmeler, kültür düzeyindeki artış, grafik sanatların önemini daha da arttırmıştır.

Tüm bu bilgiler ve saptamalardan sonra bu tezi hazırlamamdaki amacımdan kısaca bahsetmek istiyorum. Tez konumu başlangıcından günümüze Türk illüstrasyon sanatı olarak seçmemin en önemli nedeni, bugüne değin Türk illüstrasyon sanatı ile ilgili ciddi ve yeterli bir çalışma yapılmamış olması ve illüstrasyon sanatının dünü ve bugününe açıklık getirmektir. İllüstrasyon sanatına olan ilgim ve bu konuyla ilgili bilgilere duyduğum merak da bu tezi hazırlamamda etken olmuştur.

Ülkemizde genel olarak grafik sanatlarla ilgili dahi, geniş ve yeterli bir kaynak bulunmamaktadır. Bu konuda yayınlanmış en geniş bilgi, Sait Maden'in Grafikerler Meslek Kuruluşu'nun 1989 yılığında yer alan yazısıdır. Sait Maden'in bu yazısı Türk Grafik Sanatlar tarihine ışık tutmakla birlikte, günümüzde daha ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- **TANINDI, Zeren;** “Türk Minyatür Sanatı”, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, Ekim 1996.
- **ERKMEN, Nazan;** “Çocuk kitabı Resimleri”, Art Decor Dergisi, İstanbul, Nisan 1996.
- **MADEN, Sait;** “Ülkemizde Grafik Sanatının Dünü, Bugünü”, Grafikerler Meslek Kuruluşu Türk Grafik sanatçıları Kitabı, İstanbul, 1989.
- **KUT, Turgut;** “Yazmadan Basmaya”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996.
- **BİNARK, İsmet;** “Türkler’de Resim ve Minyatür Sanatı”, Vakıflar Dergisi, Ankara, 1978.
- İllüstratörler Derneği Broşürü.
- **KAYNARDAĞ, Arslan;** “Kitap Grafik İlişkisi ve Günümüz Kitap Kapakları”, Grafik Sanatlar Dergisi, Ocak-Şubat 1985.
- **BAYIK, Namık;** “50 yılda Grafik Sanatlar”, Akademi Dergisi, İstanbul, 1974.
- “Afişte İlk İmza: İhap Hulusi”, Grafik Sanatlar Dergisi, İstanbul, Ocak-Şubat 1985.
- **ASLIER, Mustafa;** “Grafik Tasarımı”, Sandoz Bülteni, İstanbul, 1989.
- **ÖZGÜL, M.Kayahan;** “Resim Gölgesi Şiire Düştü”, Yapı Kredi Yayınları, Mart 1997.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİSYON İZLENİMİ